

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

01016565659
56513174
25413
8231151
1548412215
1843748
81982
3465186451

Насърчаване на конструктивния капитал в България

Иновации в регионите и развитие на частния сектор

НАСЪРЧАВАНЕ НА КОНСТРУКТИВНИЯ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ

ИНОВАЦИИ В РЕГИОНИТЕ И
РАЗВИТИЕ НА ЧАСТНИЯ СЕКТОР

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

България, държавата с най-нисък БВП на човек от населението в Европейския съюз (ЕС), е изправена пред редица нерешени социално-икономически предизвикателства след три десетилетия демократичен преход към пазарна икономика. Чрез Механизма за възстановяване и устойчивост на ЕС, страната получава безпрецедентна възможност да реши редица структурни проблеми чрез най-мащабния в историята си инструмент за публично финансиране. Българското правителство трябва да осигури условия за устойчива промяна и мултиплициране на европейския финансов ресурс чрез привличане на допълнителни инвестиции от частния сектор – конструктивен капитал, който е прозрачен и с пазарна насоченост.

Настоящият доклад представя *Програма за действие* за насърчаване на конструктивния капитал. *Програмата* е базирана на анализ на европейски и национални стратегически документи и консултации с ключови представители на бизнеса в шестте района за планиране на страната. От първостепенно значение за успеха на заложените мерки е решаването на структурните проблеми, свързани със завладяването на държавата и отстояването на върховенството на закона. *Програмата за действие* съдържа и препоръки в сферата на приоритетни инвестиционни области за ЕС като цифровизацията, зелената трансформация, иновациите и предприемачеството, и същевременно очертава рамката и възможните ползи за България от участието в международни партньорства като инициативата „Три морета“.

Публикацията е подготвена с подкрепата на
Центъра за международно частно предприемачество,
Вашингтон.

Снимка на корицата: Canva

ISBN: 978-954-477-433-2

© 2021, Център за изследване на демокрацията
Всички права запазени.

В сътрудничество с:
ARCFUND

БЛАГОДАРНОСТИ

Програмата за действие за насърчаване на конструктивния капитал в България е разработена от интердисциплинарен екип на Центъра за изследване на демокрацията и Enterprise Europe Network – България, европейската мрежа за подкрепа на бизнеса, координирана в страната от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“. Ръководители на екипа бяха Руслан Стефанов, програмен директор на Центъра, и експертите от Фондация ПИК – професор Теодора Георгиева и Константин Узунов.

В допълнение на извършените аналитични дейности за подготовката на доклада, бяха организирани индивидуални дълбочинни интервюта и фокус групи с представители на бизнеса. За прецизиране на *Програмата за действие* и регионалните профили за конструктивен капитал, екипът получи изключително ценна информация от водещи регионални и секторни бизнес лидери: Ангел Хронеv, главен изпълнителен директор на Търговско-промишлената палата – Пловдив, Олег Стоилов, председател на Търговско-промишлената палата – Стара Загора, Кристина Ескенази, член на Управителния съвет на Българската работодателска асоциация иновативни технологии, и Кристиан Михайлов, съосновател на Професионалната асоциация по роботика и автоматизация.

Програмата за действие отчете препоръките на иновативни компании, браншови асоциации и клъстери, които допринесоха за очертаване на отрасловите специфики и на необходимите реформи за укрепване на високотехнологичния потенциал на страната в приоритетни области на интелигентна специализация като мехатрониката, роботиката, космоса, биотехнологиите, автомобилната индустрия и енергетиката. Екипът изказва специални благодарности на Светлана Боянова, основател на AgroHub.BG, Димитър Димитров, съосновател и изпълнителен директор на Микар Иновейшън, Катя Стайкова, директор „Връзки с обществеността“ на Тракия икономическа зона, Илия Левков, председател и изпълнителен директор на Индустиален клъстер „Електромобили“, и Румяна Грозева, изпълнителен директор на Агенцията за регионално икономическо развитие Стара Загора.

Съществен принос в анализа и формулирането на препоръки за реформи имаха Добромир Иванов, председател на Българската стартъп асоциация, и Божидар Божанов, основател и изпълнителен директор на ЛогСентинел.

Екипът успешно продължи сътрудничеството си с Центъра за международно частно предприемачество (CIPPE), Вашингтон, който разработи концепциите за конструктивен и корозивен капитал. Джефри Лайтфут, програмен директор за Европа, и Джон Кей, сътрудник за Европа и Евразия, съдействаха за реализирането на цялостния процес на подготовка на *Програмата за действие*.

Координацията с инициативата „Три морета“ беше осъществена със съдействието на Руси Иванов, секретар по външната политика на Президента на Република България. Бойко Таков, изпълнителен директор на Изпълнителната агенция за насърчаване на МСП, и Мартин Дановски, председател на Държавната агенция за научни изследвания и иновации допринесоха за фокусирането на *Програмата* към предприемачеството, малките и средните предприятия и иновациите.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	11
БЪЛГАРИЯ: ПРИВЛЕКАТЕЛНА ДЕСТИНАЦИЯ ЗА КОНСТРУКТИВЕН КАПИТАЛ	13
ПРОГРАМА ЗА ДЕЙСТВИЕ: РЕФОРМИ ЗА КОНСТРУКТИВЕН КАПИТАЛ	17
Общи реформи	17
Върховенство на закона	17
Ефективни политики	19
Секторни и тематични реформи	21
Цифровизация	21
Зелена трансформация	27
Иновации	32
Предприемачество	37
ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА ДЕЙСТВИЕ: ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА	43
ПРИЛОЖЕНИЯ: Регионални профили за конструктивен капитал	45
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Северозападен район	47
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Северен централен район	54
ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Североизточен район	61
ПРИЛОЖЕНИЕ 4: Югоизточен район	67
ПРИЛОЖЕНИЕ 5: Южен централен район	74
ПРИЛОЖЕНИЕ 6: Югозападен район	80

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Програма за действие за привличане на конструктивен капитал: върховенство на закона	18
Фигура 2. Програма за действие за привличане на конструктивен капитал: ефективно прилагане на политики	20
Фигура 3. Използване на цифрови технологии	23
Фигура 4. Човешки капитал	23
Фигура 5. Внедряване на цифрови технологии по сектори	23
Фигура 6. Индекс на екоиновациите в България за 2019 г.	28
Фигура 7. Дял на фирмите, инвестиращи в свързани с климата мерки, за справяне с рисковете от климатичните промени	28
Фигура 8. Бариери пред инвестициите в дейности за справяне с климатичните промени по сектор и размер на предприятията	29
Фигура 9. Резултати на системите за иновации на европейски и съседни държави	33
Фигура 10. Организационна структура в рамките на ИСИС	43
Фигура 11. Разходи за НИРД в Северозападния район	52
Фигура 12. Разходи за НИРД в Северния централен район.	58
Фигура 13. Разходи за НИРД в Североизточния район.	65
Фигура 14. Разходи за НИРД в Югоизточния район	72
Фигура 15. Разходи за НИРД в Южния централен район	78
Фигура 16. Разходи за НИРД в Югозападния район	85

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1. Публични ресурси за привличане на конструктивен капитал за възстановяване и интелигентна трансформация	14
Таблица 2. Приоритети за интелигентна специализация на 28-те области и 6-те района за планиране в периода 2021 – 2027 г.	16
Таблица 3. Реформи за привличане на конструктивен капитал: цифровизация	24
Таблица 4. Реформи за привличане на конструктивен капитал: зелени технологии.	30

Таблица 5. Реформи за привличане на конструктивен капитал: иновации	34
Таблица 6. Реформи за привличане на конструктивен капитал: предприемачество	38
Таблица 7. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	50
Таблица 8. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – СЗР	50
Таблица 9. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	57
Таблица 10. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – СЦР	57
Таблица 11. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	64
Таблица 12. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – СИР	64
Таблица 13. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	70
Таблица 14. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮИР	70
Таблица 15. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	77
Таблица 16. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮЦР	77
Таблица 17. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране	83
Таблица 18. БВП и брутна добавена стойност по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮЗР	83

СПИСЪК НА КАРЕТАТА

Каре 1. Конструктивен и корозивен капитал	12
Каре 2. Цифрови иновационни центрове	27
Каре 3. България като дестинация за инвестиции в електромобили	30
Каре 4. Европейската мрежа в подкрепа на бизнеса (EEN)	34
Каре 5. Българската работодателска асоциация иновативни технологии (БРАИТ) – обещаващ нов представител на българската високотехнологична индустрия	37
Каре 6. ВЕАМ – Фондовата борса в услуга на иновативни МСП.	38

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БВП	Брутен вътрешен продукт
БРАИТ	Българска работодателска асоциация иновативни технологии
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕС	Европейски съюз
ИИ	Изкуствен интелект
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИСИС	Иновационна стратегия за интелигентна специализация
ИТ	Информационни технологии
ИТСР	Интегрирани териториални стратегии за развитие на районите за планиране от ниво 2 по NUTS
МСП	Малки и средни предприятия
МФР	Многогодишна финансова рамка
НИРД	Научни изследвания и развойна дейност
НПО	Неправителствена организация
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
СЗР	Северозападен район
СИР	Североизточен район
СЦР	Северен централен район
Фондация ПИК	Фондация „Приложни изследвания и комуникации“
ЦВП	Център за върхови постижения
ЦИЕ	Централна и Източна Европа
ЦК	Център за компетентност
ЮЗР	Югозападен район
ЮИР	Югоизточен район
ЮЦР	Южен централен район
BEAM	Български пазар за растеж на малки и средни компании (Bulgarian Enterprise Accelerator Market)
CIPE	Център за международно частно предприемачество (Center for International Private Enterprise)
DESI	Европейски индекс за навлизане на цифровите технологии в икономиката и обществото (The Digital Economy and Society Index)
EEN	Европейска мрежа в подкрепа на бизнеса (Enterprise Europe Network)
I4.0	Индустрия 4.0 (Industry 4.0)
NGEU	Следващо поколение ЕС (NextGenerationEU)
NUTS	Европейска класификация на териториалните единици за статистически цели (Nomenclature of territorial units for statistics)

УВОД

Програмата за действие е насочена към реформиране на структурните политики и улесняване достъпа на българските МСП до местен и международен конструктивен капитал от САЩ и ЕС, което да доведе до технологична трансформация и по-висок растеж на икономиката на страната. *Програмата* проследява възможностите и предлага идеи за подобряване на бизнес средата в страната, с което да спомогне за намаляване на влиянието на корозивния капитал, включително на зависимостта от мрежи и технологии, контролирани от авторитарни режими.

Страната е изправена пред сериозни предизвикателства за бъдещото си социо-икономическо развитие. От една страна, българските региони са едни от най-слабо развитите в ЕС, изоставайки значително от средното равнище на регионите в Централна и Източна Европа (ЦИЕ). От друга страна, България има най-ресурсоемката, енергоемката и с най-голям дял на парниковите емисии икономика на единица произведен БВП в ЕС, която страда от ниската степен на цифровизация.

Потенциалът на страната за привличане на конструктивен капитал все още не може да бъде реализиран напълно, тъй като инвеститорите продължават да са загрижени за върховенството на закона и непредсказуемостта на бизнес средата поради честите регулаторни и законодателни промени и недобре организираната съдебна система и административни процедури. Въпреки наличието на значително финансиране от ЕС, националните и местните органи имат ограничен капацитет за разработване и разгръщане на ефикасни програми за публични инвестиции с цел привличане на допълнителен конструктивен частен капитал. Тези структурни бариери потискат частните инвестиции и потенциала на страната за растеж и за създаване на работни места с висока добавена стойност.

През следващите седем години се очаква България да получи от ЕС общо 29,8 млрд. евро. България трябва да се възползва от тази най-мощна програма за публични инвестиции в своята история, като разреши недостатъците в държавното управление и утвърди доброто корпоративно управление и принципите на пазарната конкуренция. Тези усилия следва да повишат привлекателността на страната за конструктивен капитал, свързан с приоритетите за развитието на ЕС през следващите седем години – екологичен растеж (декарбонизация) и дигитализация. Настоящата *Програма* предлага такъв път напред.

Програмата стъпва върху четири основни елемента, които спомагат за привличането на конструктивен капитал:¹

- насърчаване на свободата на асоцииране;

¹ Четирите елемента на конструктивния капитал са дефинирани от [Центъра за международно частно предприемачество \(CIRE\)](#), Вашингтон. От десетилетията усилията му са насочени към изграждане на демократични общества чрез засилване ролята на частните предприятия и пазарно-ориентирани реформи. През годините CIRE е разработил и развил концепцията за [конструктивен и корозивен капитал](#).

- изграждане на бизнес култура на отчетност, която създава почва за приобщаващ растеж;
- утвърждаване на корпоративното управление; и
- придържане към регулациите и интегрирането им в бизнес моделите.

Програмата е изградена върху шест регионални профила², въз основа на информация, предоставена от частния сектор, от водещи регионални асоциации, клъстери и центрове за иновации, както и от представители на МСП и стартиращи предприятия в приоритетните области на регионалната и секторната интелигентна специализация³.

Програмата за действие разкрива основните бариери пред притока на конструктивен капитал и предлага интегрирани политики и мерки за мултиплициране на ефекта от публичните инвестиции чрез привличане на капитал от частния сектор за технологичното обновление на икономиката и за развитието на местната екосистема за иновации.

Фокус е поставен върху няколко на брой критични области, като екологичен растеж (декарбонизация), дигитализация и иновации. Те се възприемат като способстващи фактори за отприщване на конструктивния потенциал на предприемачите, стартиращите предприятия, МСП и големите компании и за създаване на възможности за българските региони да догонят европейските нива на производителност, енергийна ефективност и качество на живот.

Каре 1. Конструктивен и корозивен капитал

Конструктивен капитал

Определение: Конструктивният капитал се отнася до финансови потоци, които отговарят на най-високите стандарти на доброто управление, както при източника на финансиране, така и при получателя. Целта му е единствено да отговори на пазарни нужди.

Показатели: Прозрачни условия на произход и навлизане на пазара, отчетност пред широк кръг местни заинтересовани страни и институции, засилване на демокрацията в приемащата държава и обосновка само въз основа на пазарни принципи.

Корозивен капитал

Определение: Корозивният капитал представлява финансиране – държавно или частно, което се характеризира с липса на прозрачност, отчетност и пазарна ориентация.

Показатели: Произходът му е основно от авторитарни режими, възползва се и засилва пропуските в управлението на приемащите страни, за да влияе на икономическите, политическите и социалните процеси в тях. Подхранва корупцията и отслабва демокрацията.

Източник: Център за международно частно предприемачество (CIPE).

² Съгласно европейската Класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), България е разделена на шест района за планиране, три от които са на север и три на юг: Северозападен район, Северен централен район, Североизточен район, Югоизточен район, Южен централен район и Югозападен район.

³ Според изискване на Европейския съюз, България е приела [Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014 – 2020 г. \(ИСИС\)](#) за насочване на инвестициите по европейските фондове към най-обещаващите сектори и дейности. Разработена е нова ИСИС за периода 2021 – 2027 г.

БЪЛГАРИЯ: ПРИВЛЕКАТЕЛНА ДЕСТИНАЦИЯ ЗА КОНСТРУКТИВЕН КАПИТАЛ

България е бедна на капитал страна както по отношение на финансовите, така и на човешките ресурси.⁴ След четиринадесет години членство в ЕС и над 30 години преход към демокрация и пазарна икономика, страната все още е уязвима на корозивен капитал. Възможностите за привличане на инвестиции от конструктивен капитал продължават да бъдат ограничени. Страната изостава от средното равнище в ЕС и от близките ѝ по икономическо развитие държави от Централна и Източна Европа по отношение на потенциала за иновации, цифровизация и зелена трансформация. Редица слабости в управлението на бизнес средата, като системната корупция, остават нерешени⁵. Кризата с COVID-19 се отрази още по-неблагоприятно върху стремежа за реформи и повиши рисковете от навлизане на корозивен капитал в икономиката, тъй като в глобален мащаб правителствата въведоха мерки за извънредни разходи и блокираха временно действието на редица демократични механизми за гарантиране на пазарната конкуренция.

Въпреки предизвикателствата, през следващите 5-7 години българското правителство и бизнес лидерите имат уникален набор от възможности да реформират допълнително икономиката и да поставят страната на пътя към устойчив растеж. За да се реализират тези възможности, България трябва да работи в тясно сътрудничество със своите партньори от САЩ и ЕС в рамките на стратегически инициативи за регионално сътрудничество, като инициативата „Три морета“, както и в рамките на Европейските механизми за координация на управлението, като Механизма за върховенството на закона⁶, Плана за действие за европейската демокрация⁷ и Европейския семестър⁸. Европейският съюз ще предостави на България до 2027 г. най-големия досега пакет за инвестиции в публичния сектор в историята на страната, като приоритетите са насочени към зелена трансформация (декарбонизация) и дигитализация на икономиката. България трябва да предприеме смели и последователни реформи, за да гарантира, че тези публични инвестиции се мултиплицират чрез привличане на конструктивен капитал от частния сектор, за да осигури устойчива модернизация и растеж на българската икономика през следващите десетилетия.

⁴ Stefanov, R., Boekholt, P., Pontikakis, D., *POINT Review of Industrial Transition of Bulgaria*, EUR 30643 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, ISBN 978-92-76-32322-8, doi:10.2760/241737, JRC 123901.

⁵ U.S. Department of State, *2021 Investment Climate Statements: Bulgaria*, Bureau of Economic and Business Affairs, 2021.

⁶ Европейският механизъм за върховенството на закона е инструмент, целящ да насърчава върховенството на закона и да предотвратява появата или задълбочаването на предизвикателства в тази област в страните членки.

⁷ Планът за действие за европейската демокрация е предназначен да овласти гражданите и да изгради по-устойчиви демокрации в целия ЕС чрез насърчаване на свободни и честни избори, укрепване на медийната свобода и борба с дезинформацията.

⁸ Европейският семестър осигурява рамка за координирането на икономическите политики в целия Европейски съюз. Той създава възможност на държавите от ЕС да обсъждат своите икономически и бюджетни планове и за наблюдение на напредъка в определени моменти през годината.

Таблица 1. Публични ресурси за привличане на конструктивен капитал за възстановяване и интелигентна трансформация

Инициативи и инструменти	Очакван бюджет	Период	Източник
Механизъм за възстановяване и устойчивост, част от инструмента „Следващо поколение ЕС“ (2021 – 2024) на Европейския план за възстановяване	6,217 милиарда евро безвъзмездни средства и 4,549 милиарда евро от заеми	2021 – 2026	Национален план за възстановяване и устойчивост
Сближаване и Обща селскостопанска политика	9 милиарда евро общо за всички програми	2021 – 2027	Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ Други програми
REACT-EU (Предоставяне на подкрепа в полза на сближаването и териториите на Европа)	656 милиона евро (МФР 2021 – 2027, NGEU 2021 – 2024)	2021 – 2022	Решение № 573 от 2020 г. за одобряване на индикативно финансово разпределение по оперативни програми 2014 – 2020 г. на средствата от ЕС в подкрепа на преодоляването на последиците от кризата, предизвикана от пандемията от COVID-19
Фонд за справедлив преход, първи стълб на Механизма за справедлив преход	1,178 милиарда евро (МФР 2021 – 2027, NGEU 2021 – 2024)	2021 – 2027	Териториални планове за справедлив преход (краен срок за изготвяне – септември 2021 г.)
Инициатива „Три морета“	> 1 милиард евро общ бюджет за всички държави (към юли 2021 г.)		Инвестиционен фонд по инициативата „Три морета“
Присъединяване на България към еврозоната	----	От 2024 г.	Национален план за въвеждането на еврото в Република България
Членство на България в Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) ⁹	----	2021 – 2023	Пътна карта за задълбочаване на сътрудничеството с ОИСР

Източник: Фондация ПИК на база преглед на публична информация и документи.

⁹ Правителство е одобрило нова тригодишна Пътна карта (2021 – 2023) за задълбочаване на сътрудничеството с ОИСР. Целта на Пътната карта е да се изпълнят вече поетите ангажименти в сътрудничество с ОИСР въз основа на измененията и допълненията на Решение № 789 на Министерския съвет от декември 2017 г. Решението е свързано и с организиране на дейността на Международния координационен механизъм относно присъединяването на България към ОИСР и с приемането на предложение за финансиране в предприсъединителния период 2018 – 2020 г.

България очаква да получи от ЕС около 6,2 млрд. евро под формата на безвъзмездни средства по Плана за възстановяване и устойчивост и достъп до заеми на стойност 4,5 млрд. евро за период от шест години (2021 – 2026). Тези средства са основен елемент от „Следващо поколение ЕС“ – временен инструмент за възстановяване, който ще осигури значителна подкрепа за насърчаване на устойчивия и приобщаващ растеж на страната, както и цифровизацията на приоритетни сектори. За да получи достъп до тези средства, България разработи Национален план за възстановяване и устойчивост. Планът е **изграден въз основа на четирите основни стълба за реформа и финансова подкрепа:**

- Иновации
- Климатичен преход и опазване на природата
- Свързаност
- Социална справедливост.

Планът е насочен към специфични за страната препоръки, направени от Европейския семестър, включващи реформи за икономически растеж и регионално приобщаване на държавите – членки на ЕС. Съгласно правилата на ЕС държавите членки, включително България, трябва да предвидят в своя план силна тематична концентрация на средствата в областите на екологичния и цифровия преход – поне 37% за зелени инвестиции и 18% за цифровизация.

В същото време държавите – членки на ЕС, трябва да прилагат подхода за интелигентна специализация като инструмент за балансирано регионално развитие. Този подход изисква от държавите и регионите да идентифицират и изберат ограничен брой приоритетни области за развитие и инвестиции, основани на знанието, като се фокусират върху силните страни и сравнителните предимства на региона. Обособяването им изисква постоянен диалог и консултации с местния частен сектор, наречен процес на предприемаческо откритие.

Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) е стратегически документ, чрез който България заявява своята визия за промяна на политиките, и механизмите за преодоляване на социално-икономическите предизвикателства и регионални дисбаланси в страната. В периода 2021 – 2027 г. основните индустриални тематични области на специализация, посочени в ИСИС, са:

- Информатика и ИКТ
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии.

Тематичната област „Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика“ е хоризонтален приоритет и се прилага във всички региони и области на страната.

Таблица 2. Приоритети за интелигентна специализация на 28-те области и 6-те района за планиране в периода 2021 – 2027 г.

Райони	Области	Тематични приоритети				
		Информатика и ИКТ	Мехатроника	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии	Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика
Северозападен район	Видин			✓	✓	✓
	Враца		✓	✓		✓
	Ловеч			✓	✓	✓
	Монтана		✓	✓		✓
	Плевен		✓	✓		✓
Югозападен район	София-град	✓	✓			✓
	София	✓		✓		✓
	Перник			✓	✓	✓
	Кюстендил			✓	✓	✓
	Благоевград	✓			✓	✓
Северен централен район	Габрово	✓	✓			✓
	Велико Търново			✓	✓	✓
	Разград		✓	✓		✓
	Русе	✓	✓			✓
	Силистра	✓	✓			✓
Южен централен район	Пловдив	✓		✓		✓
	Пазарджик		✓	✓		✓
	Кърджали		✓	✓		✓
	Смолян		✓	✓		✓
	Хасково	✓	✓			✓
Североизточен район	Варна	✓	✓			✓
	Добрич		✓	✓		✓
	Търговище		✓	✓		✓
	Шумен			✓	✓	✓
Югоизточен район	Бургас		✓	✓		✓
	Сливен		✓	✓		✓
	Стара Загора	✓	✓			✓
	Ямбол		✓			✓
Общо за страната		10	19	20	7	28

Източник: ИСИС 2021 – 2027.

ПРОГРАМА ЗА ДЕЙСТВИЕ: РЕФОРМИ ЗА КОНСТРУКТИВЕН КАПИТАЛ

Независимо от предприетите конкретни мерки за насърчаване на икономическия растеж, ако не бъдат разрешени проблемите, свързани със завладяването на държавата, не е възможно да се постигнат желаните резултати и въздействие.¹⁰ Едва след това би било възможно конкретните реформи, свързани с европейските и националните приоритети, да бъдат ефективни инструменти, включително по отношение на цифровизацията и зеления преход, иновациите и предприемачеството. По-долу в *Програмата за действие* са очертани общите, секторните и тематичните реформи, от които се нуждае страната, за да привлече конструктивен капитал и да отстрани пропуските в управлението, позволяващи навлизането на корозивен капитал.

Общи реформи

Върховенство на закона

Корупцията и неспазването на закона са основните пречки за привличане на чуждестранни инвеститори и за разкриване на пълния потенциал на българския бизнес.¹¹ Завладяването на държавата и корупцията продължават да спъват сериозно растежа и развитието на България, въпреки постоянното настояване и препоръки за реформи от САЩ и Европейския съюз. Продължава навлизането в икономиката на корозивен капитал, който е възпиращ фактор за инвеститорите и води до отлив на чуждестранни инвестиции и до инвестиции в нискотехнологични дейности, като влияе негативно и на решенията за квалификация и кариерно развитие (в резултат се наблюдава продължаващо изтичане на мозъци под различни форми и през различни канали).

В тази връзка Годишната стратегия на ЕС за устойчив растеж¹² – основният инструмент за икономическа координация на страните членки¹³ с различните приоритети на ЕС за финансиране¹⁴, се фокусира върху група предварителни условия за подобряване на бизнес средата, чието изпълнение на национално равнище може да допринесе за постигането на необходимите реформи в сферата на върховенството на закона:

- независима и ефективна съдебна система;
- солидни антикорупционни разпоредби;
- ефикасно функциониране на системата за обществени поръчки;

¹⁰ Център за изследване на демокрацията, *Завладяване на държавата. Противоедействие на административната и политическата корупция*, София, 2016.

¹¹ U.S. Department of State, *2021 Investment Climate Statements: Bulgaria*, Bureau of Economic and Business Affairs, 2021. .

¹² Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Европейския съвет, Съвета, Европейската централна банка, Европейския икономически и социален комитет, Комитета на регионите и Европейската инвестиционна банка *Годишна стратегия за устойчив растеж за 2021 г.*, Брюксел, 17.9.2020, COM(2020) 575 final.

¹³ European Commission, *The European Semester Initiative: Bulgaria*, 2021.

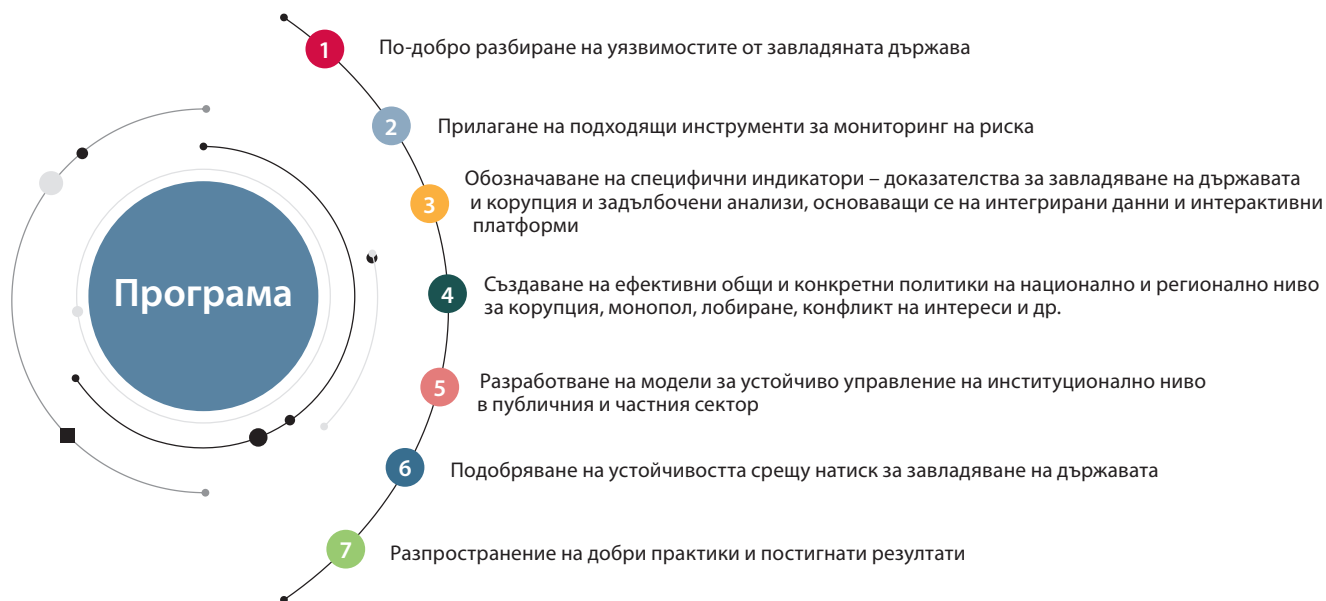
¹⁴ Двете основни точки на финансиране от ЕС са редовната *Многогодишна финансова рамка*, която се договаря от държавите членки на всеки седем години, и спешното финансиране за възстановяване, устойчивост и трансформация, наречено *NextGenerationEU*.

- ефективни разпоредби на процедурите по несъстоятелност;
- ефикасна данъчна система.

Реформите съвпадат с тези, посочени в Годишния доклад за върховенството на закона, както и с констатациите за България на *Диагностичната оценка на завладяването на държавата (SCAD)*.¹⁵ Правителството, бизнесът и лидерите на гражданското общество следва да възприемат подобен подход на годишен цикъл за разработването, изпълнението и оценяването на политиките на национално, регионално, институционално и фирмено равнище за мониторинг и смекчаване последиците от завладяването на държавата и произтичащите рискове от навлизане на корозивен капитал. Групата на диагностичните инструменти по SCAD, разработени от Центъра за изследване на демокрацията (*Оценка на национално равнище (SCAD)*), *Оценка на секторно равнище (SCAD-ESL)*, *Антикорупционна оценка на институционално равнище (MACPI)* и идентифициране на индикатори на риска в обществените поръчки) е подходяща отправна точка за постигането му. Стъпките в реформата относно върховенството на закона включват:

- разработване и изпълнение на общи политики в сферата на върховенството на закона, медийната свобода и съдебната система;
- разработване и изпълнение на конкретни политики за най-уязвимите икономическите сектори и практики на публичните институции;
- решителни мерки и разследване от страна на правоприлагащите органи, регулаторните и контролните институции и независимите медии и неправителствените организации (НПО) на случаи на съмнения за корозивен капитал.¹⁶

Фигура 1. Програма за действие за привличане на конструктивен капитал: върховенство на закона

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

¹⁵ Стоянов, А., Герганов, А., и Ялъмов, Т., *Диагностична оценка на завладяването на държавата*, София: Център за изследване на демокрацията, 2019.

¹⁶ Галев, Т., Герганов, А., и Тодоров, Б., *Деконструкция на завладяването на държавата*, София: Център за изследване на демокрацията, 2021.

Ефективни политики

За да може България да извлече пълна полза от европейското финансиране през следващите седем години, държавата трябва да изгради и модернизира професионалния, аналитичния и техническия капацитет на националните институции. Доброто управление, ефективните институции и качествената публична администрация са сред приоритетите на Годишната стратегия на ЕС за устойчив растеж.

Области за подобрене при изготвянето и прилагането на политики и програми, подкрепяни чрез финансиране от ЕС, могат да се търсят най-малко в следните области:¹⁷

- Формулиране на политики и инструменти

Процесът на вземане на решения и създаване на политики трябва да стане по-прозрачен и обективен. Механизмите за подкрепа на частния сектор трябва да се основават на доказателства и да разчитат в по-голяма степен на задълбочени анализи и оценка на нуждите. Трябва да има по-голямо съответствие между целите (какво се опитват да постигнат) и дейностите (какво действително правят), програмите и инструментите. Следва да има ясно определени измерими индикатори за оценка на напредъка в краткосрочен и в дългосрочен план.

- Администриране на изпълнението на политиките и прилагането на инструментите

Българската публична администрация няма достатъчен капацитет за изпълнение на подкрепящи бизнеса мерки, по-конкретно на регионално ниво. Трябва да бъдат заделени повече човешки и финансови ресурси за изпълнението на заложените цели и програми, като е необходимо съществено намаляване на ненужната бюрокрация на процедурите и взаимодействие с бенефициентите, както и на необоснованите забавяния при вземането на решения и плащанията. Една недостатъчно използвана възможност за преодоляване на ограниченията и развитие на капацитета, е правителството да укрепи връзките си с международни партньори и частния сектор.

- Управление и координация

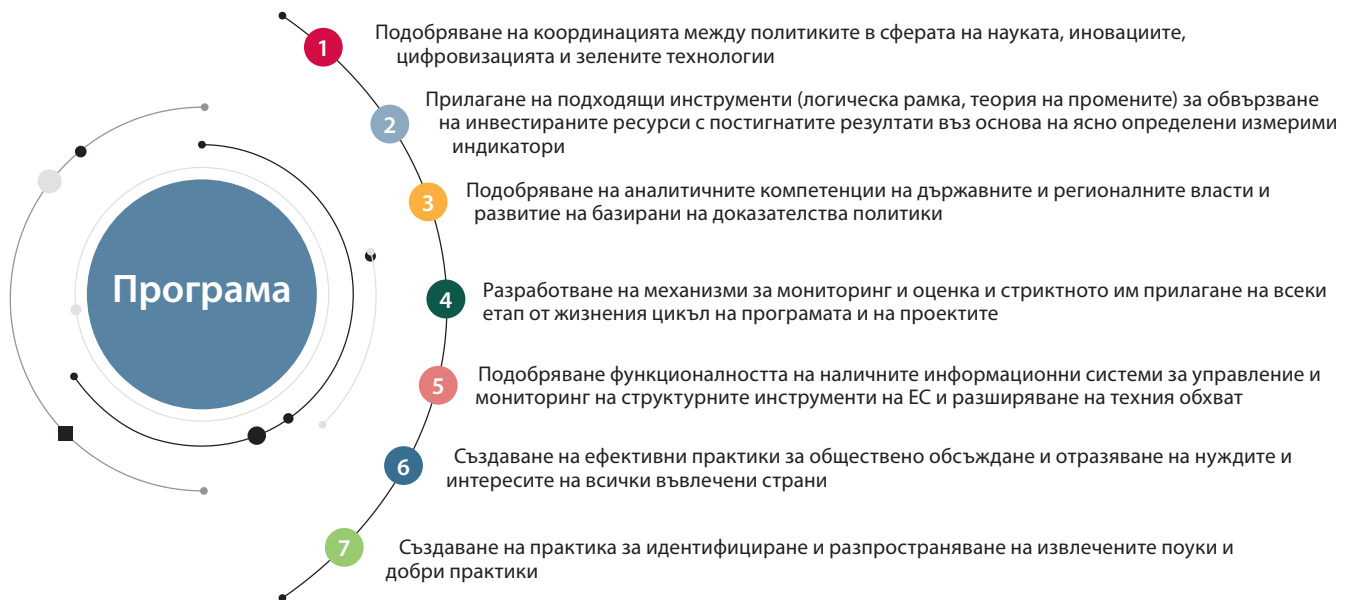
Управлението на политиките и инструментите изисква доста по-голяма степен на взаимодействие и координация между различни министерства и агенции. Създадени са междуведомствени консултативни звена с участието на частния сектор, но те трябва да получат действителни правомощия да вземат и изпълняват решения относно интегрирането на политиките. Те трябва да разработят механизми за мониторинг и оценка и да ги интегрират в управленските процедури. България трябва да поддържа

¹⁷ Masic, J. et al., *An Analysis of the Possibilities to Implement Territorial Instruments: Program for Development of the Regions 2021-2027*, Washington, D.C.: World Bank Group, 2021; Andonova, E. et al., *Strategic evaluation of the Bulgarian Centres of Competence and Centres of Excellence and recommendations for their further development*, Kert, K., Mosca, J. (ed.), European Commission, Brussels, 2021, JRC123084.

достъп до актуална публична и частна секторна информация за създаване и прилагане на политики.

Два неотдавнашни опита на българското правителство да въведе по-добро управление и координация в критичната област на научните изследвания и иновациите може да послужат за добър пилотен проект за подобряване на координацията чрез участие на частния сектор и международни партньори. През 2021 г. бяха създадени Държавната агенция за научни изследвания и иновации към Министерския съвет¹⁸ и Иновационен хъб към Министерството на икономиката.¹⁹ Агенцията вече започна сътрудничество със съответните агенции в Централна и Източна Европа по инициативата „Три морета“.

Фигура 2. Програма за действие за привличане на конструктивен капитал: ефективно прилагане на политики

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

¹⁸ Агенцията е новосъздаден държавен орган, чиято цел е да изпълнява интегрирана политика за научни изследвания, иновации и трансфер на технологии в България и в нейните региони.

¹⁹ Създаването на Иновационния хъб е идея на служебното правителство на България от юли 2021 г., целяща да обедини и синхронизира усилията на Министерството на икономиката, Държавната агенция за научни изследвания и иновации, Българската агенция за инвестиции, Националния иновационен фонд, Българската банка за развитие, Българската агенция за експортно застраховане и българската Изпълнителна агенция за насърчване на малките и средните предприятия за привличане и подкрепа на иновативни компании с висока добавена стойност и експортен потенциал. Хъбът е предназначен също така да привлече съвет от международно признати експерти, за да се гарантира, че България получава най-добрата практика от световния опит.

Секторни и тематични реформи

Цифровизация

Цифровизацията е един от основните приоритети на ЕС, насочена към преодоляване на разликата в производителността със САЩ и в отговор на икономическите предизвикателства от страна на Китай и други нововъзникващи икономики. Централна и Източна Европа, и по-конкретно България, изостава значително от средното ниво на цифровизация в ЕС, като инвестициите на един работник са в пъти по-малко от най-развитите икономики²⁰.

Българският сектор за информационни и комуникационни технологии (ИКТ) се разраства все повече с всяка изминала година по всички индикатори. През 2020 г. от 100-те най-добри фирми по отношение на заетостта 21 са били от ИКТ и техният дял е бил 21% от заетостта в най-големите фирми. Българските дружества от ИКТ сектора имат два пъти по-голяма интензивност на иновациите в сравнение с дружествата, които не извършват дейност в приоритетните области на интелигентната специализация, а 40% от дружествата от ИКТ сектора извършват дейност в поне още един сектор за интелигентна специализация.²¹ През 2020 г. ИКТ секторът отчете най-голям абсолютен ръст на приходите в сравнение с всички останали сектори в България. Растежът на софтуерната индустрия за 2020 г. е 10% спрямо 5,5% спад в БВП на страната. Дори по време на кризата заетостта отбеляза увеличение с 3 500 заети лица. Средната заплата в сектора продължава да нараства (с 4% годишно през 2020 г.) и е над три пъти по-висока от тази в страната.²²

Въпреки това секторът на ИКТ е слабо интегриран в останалата част на българската икономика. Компетентностите и бизнес способностите на сектора са насочени предимно към експортните пазари и чуждестранните клиенти. Другите български сектори, които се нуждаят от ИКТ като способстваща технология, не са се възползвали в достатъчна степен от тях. Независимо от примерите за успешни нишови високотехнологични дружества в сектори като биотехнологиите, роботиката, зелените технологии и селското стопанство, изглежда, че това са само изолирани добри примери и техният потенциал не може да бъде впрегнат в разширяване на мащаба. Недостигът на квалифициран персонал в областта на ИКТ е продължителен проблем за бизнес сектора, който пречи на потенциала за растеж и се наблюдава не само в национален, но и в глобален план.

С изключение на бързо растящия ИКТ сектор България изостава от всички други държави в ЕС при използването на цифрови технологии. През 2020 г. се класира на последно място в ЕС по Индекса за навлизане на цифровите технологии в икономиката и в обществото (DESI). България заема 18-о място в Инвестиционното проучване на Европейската инвестиционна

²⁰ Novak, J. et al., *The Rise of Digital Challengers: How digitalization can become the next growth engine for Central and Eastern Europe*, McKinsey & Company, 2018.

²¹ Георгиева, Т., и Ялъмов, Т., *Иновации.бг 2020: Икономическа устойчивост чрез иновации*, София: Фондация ПИК, 2020.

²² Съгласно годишното проучване на [Българската асоциация на софтуерните компании \(БАСКОМ\)](#).

банка (ЕИБ) 2020²³ по отношение на индикаторите за интензитет на цифровите технологии, цифровата инфраструктура, инвестициите в софтуер и данни, инвестициите в подобрения на организационните и бизнес процесите и относно системата за стратегическо наблюдение. Индексът за цифровизация на ЕИБ разкрива, че процентът на въвеждане на цифрови технологии в България е над средното равнище за ЕС и е равен на този в САЩ в секторите на услугите и на инфраструктурата. Той е под средните равнища в САЩ и ЕС в секторите на производството и строителството.²⁴

През последните 20 години редица държави (Естония е добър пример), постигнаха иновативно развитие на своите икономики чрез реализацията на мащабни проекти за електронно управление. България все още изостава в това отношение. Стартирането на Оперативната програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация 2021 – 2027 г., създава възможности за свързване на цифровизацията с инвестициите в сферата на научните изследвания и иновациите и за преодоляване на териториалните и междурегионалните различия. Този инструмент е насочен към изпълнението на политики, обединяващи усилията за продължаване развитието на националната екосистема за НИРД и иновации с усилията за ускоряване на процесите и ефективността на електронното управление в полза на гражданите и бизнес средата. В допълнение на това, цифровата трансформация е един от аспектите в Националния план за възстановяване и устойчивост. По този начин двата инструмента имат за цел да компенсират пропуснатите възможности от предходните програми на ЕС. Целият пакет от стратегически документи на България относно подкрепата на страната с финансиране от ЕС²⁵ включва приоритети в областта на цифровизацията. Мерките за насърчаване на цифровата трансформация следва да обхванат система от три взаимно свързани елемента, които ще позволят осигуряването на благоприятни условия за привличане на конструктивен капитал в българските региони:

- индустрия;
- електронно управление;
- човешки ресурси.

²³ European Investment Bank, *Who is prepared for the new digital age? Evidence from the EIB Investment Survey*, 2020.

²⁴ European Commission, *Digital Economy and Society Index (DESI)*; Cornell University, INSEAD, and WIPO, *Global Innovation Index*.

²⁵ Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, *Цифрова трансформация за периода 2020 – 2030 г.*; Министерство на икономиката, *Концепция за цифрова трансформация на българската индустрия (Индустрия 4.0)*; Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2021 – 2027 г. (последната версия, изпратена на ЕК от Министерството на икономиката, не е публично достъпна), *Национална стратегия за малки и средни предприятия (МСП) в България 2021 – 2027 г.*; Единен информационен портал на европейските структурни и инвестиционни фондове, *Програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация 2021 – 2027 г.*, *Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021 – 2027 г.*; Министерство на финансите, *Програма за национално развитие БЪЛГАРИЯ 2030*, *Национална програма за реформи*.

Фигура 3. Използване на цифрови технологии

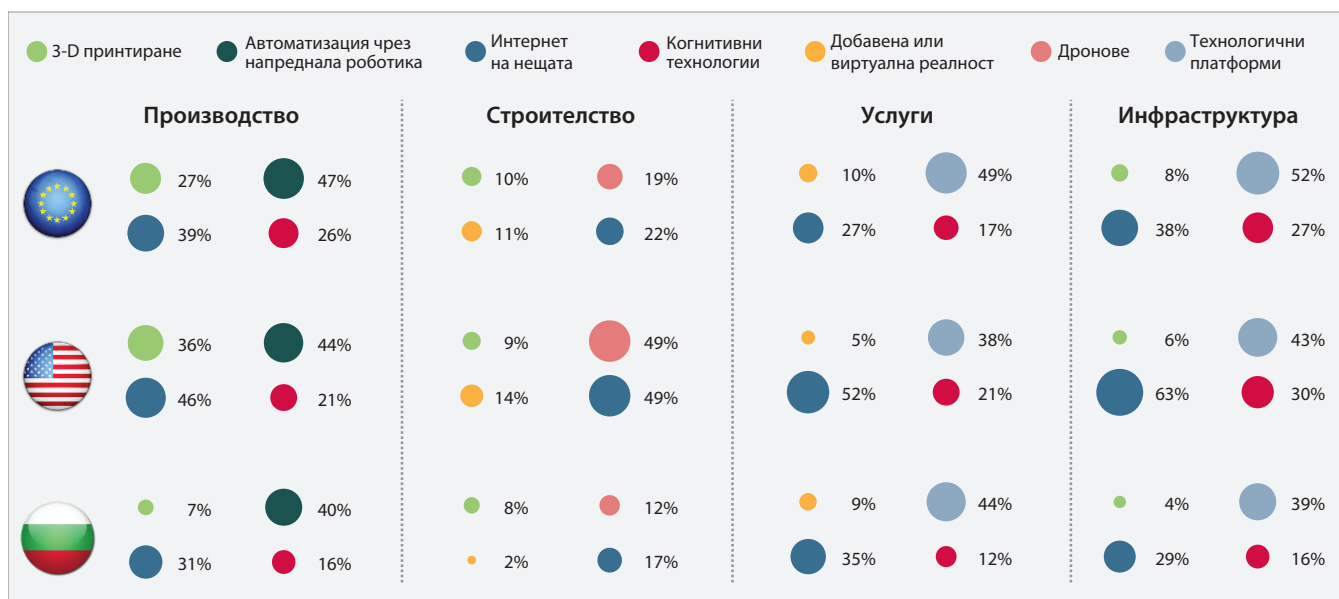
Източник: DESI, 2021 г.; Global Innovation Index, 2021 г.

Фигура 4. Човешки капитал

Източник: DESI, 2021 г.

Фигура 5. Внедряване на цифрови технологии по сектори

Източник: European Investment Bank, EIB Group survey on investment and investment finance 2020. Country overview: Bulgaria, 2020.

Таблица 3. Реформи за привличане на конструктивен капитал: цифровизация

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Индустрия				
Привличане на стратегически инвеститори в приоритетни области на българската ИСИС, включително в ИКТ и мехатрониката, фокус върху стремежа за стимулиране на цифровизацията и добавената стойност в българската индустрия	Случаят с очакваната инвестиция в завод за електромобици Next.e.GO в Северен централен район на България потвърждава тезата, че стимулирането на развитието на ключови сектори на икономиката, свързани със зеления преход, може да послужи като движеща сила за свързаните с тях производства. Това ще помогне на България да стане по-интегрирана в световните вериги за създаване на добавена стойност.	✓	✓	✓
Изпълнение на ангажиментите на България по инициативата „Стандарт за стартъп нация“ ²⁶	<p>Държавите – членки на ЕС се ангажират да извършат следните действия, включително:</p> <ul style="list-style-type: none"> да определят основните характеристики на стартиращото предприятие в целия ЕС, за да улеснят създаването на общи политики в тяхна подкрепа; да създадат благоприятна за предприемачите среда в полза на новосъздадения бизнес и растежа; да обменят най-добри практики от Европа и други държави, и да предприемат действия на национално равнище в подкрепа на стартиращи и разрастващи се предприятия на всички етапи от тяхното развитие. <p>Създаване на център за стартъп нация с цел насърчване и способстване на обмена на добри практики между участващите държави и създаването на обща платформа с данни.</p>	✓		
Изпълнение на ангажиментите на България по инициативата за предприятия в растеж в Европа	Инициативата за предприятия в растеж в Европа е насочена към четири основни движещи фактора: талант, инвестиции, сътрудничество при стартиране на предприятия и задълбочено използване на технологиите. Въз основа на тях на европейско равнище ще бъдат разработени стратегия и пътна карта за изпълнение.	✓		
Насърчаване на взаимодействието между предприятията от секторите на ИКТ и мехатрониката и предприятия от други сектори на икономиката (като селско стопанство и туризъм)	Селското стопанство и туризмът остават доминиращите сектори за осигуряване на заетост в редица региони на страната. Цифровизацията на техните бизнес процеси ще им позволи да повишат ефикасността си и добавената си стойност. Това изисква законодателни промени, подобрен достъп до публични услуги, споделяне и прилагане на добри практики.	✓	✓	✓
Разширяване на достъпа на предприятията от традиционни сектори до финансиране, насочено към цифровизация на бизнес процесите	Схемата с ваучерите, която се прилага до момента от Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия (ИАНМСП), е съпътствана от редица бюрократични пречки и забавяния. Процедурите трябва да бъдат преразгледани или да се въведат по-гъвкави инструменти в практиката.	✓	✓	✓

²⁶ На 22 юли 2021 г. министърът на икономиката Кирил Петков подписа Декларацията за единен европейски стандарт за стартъп нациите, с което България се присъедини към останалите 24 европейски държави, ангажирани се с този документ. С подписването на декларацията България се ангажира да участва активно в споделянето на добри практики от Европа и други държави и да предприема действия на национално равнище за прилагане на мерките в подкрепа на стартъпите и разрастващите се предприятия на всеки етап от тяхното развитие.

Таблица 3. Реформи за привличане на конструктивен капитал: цифровизация (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Укрепване на вътрешното потребителско и публично търсене, особено на цифрови продукти и услуги	Най-ниските равнища на цифровизация в обществото, както и в бизнес сектора понастоящем са пречка за предлагането на пазара на продукти и услуги с висока стойност от страна на вътрешните доставчици. Обществените поръчки за тези продукти също са недостатъчни, въпреки че амбициите за разширяване на електронното управление и цифровизацията по принцип дават възможности в това отношение.		✓	
Подобряване на изискванията за партньорство между бизнеса и научноизследователските организации по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК) и Националния иновационен фонд (НИФ).	ОПИК и НИФ са сред най-важните инструменти за постигане на приоритетите на ИСИС в България чрез подкрепа на частните предприятия. Задълбочаването на сътрудничеството между науката и бизнеса е една от техните цели. Повишаването на нивото на трансфера на технологии обаче изисква сериозно преосмисляне на настоящите процедури за финансиране.	✓		
Електронно правителство				
Разработване на електронно управление и дигитални публични услуги	Предоставянето и използването на електронни услуги е недостатъчно на национално и регионално равнище. Интерфейсът на администрацията е остарял както по отношение на функционалност, така и на дизайн. Необходими са подобрения за постигане на целите за цифров преход към електронно управление и ефективно използване на ресурсите.	✓		
Разработване и използване на услуги за електронна идентификация	Националната схема за електронна идентификация, предвидена в <i>Закона за електронната идентификация</i> , е съществен градивен елемент от услугите за електронна идентификация и автентикация на електронните трансакции на вътрешния пазар на ЕС, което има за цел да даде възможност на гражданите и бизнеса да използват своя собствена електронна идентификация (eID) за достъп до публични услуги в други държави от ЕС, където има електронни идентификатори. Националната схема се очаква да бъде налична едва след 2023 г. Нивото на технологиите за електронна идентификация в България, все още е старо и конкуренцията за тяхното предоставяне е ограничена. Законът следва да позволява повече частен конкурентен конструктивен капитал да допринесе за обновлението на сектора.	✓		
Регистърна реформа	Регистрите на публичния сектор, които съхраняват информация за гражданите и бизнеса (например трудова информация, здравеопазване и т.н.), не са взаимосвързани и не предлагат начини за интеграция помежду си. Регистърната реформа цели цифровизация на регистрите и надграждане на съществуващите регистри, за да отговори на изискванията за комуникация в реално време с цел премахване на „канцеларската работа“. Досегашният напредък беше ограничен до няколко по-големи регистъра, но съществена част от регистрите все още не са адаптирани за електронно управление.	✓		

Таблица 3. Реформи за привличане на конструктивен капитал: цифровизация (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Изменения в <i>Кодекса на труда</i> за урегулиране на дистанционната работа	Все повече служители във високотехнологични дружества търсят възможности за дистанционна работа. България се превръща в популярна дестинация сред т.нар. „дигитални номади“ и по-доброто регулиране на дистанционните схеми за работа ще допринесе за привличането на този бизнес и на човешки капитал.	✓		
Преминаване към „икономика на данните“	В съответствие с Европейската стратегия за данните до 2030 г. наличието на повече цифрови данни и подобряването на начина на тяхното използване е от съществено значение за преодоляване на предизвикателствата в сферата на демографията, в социално-икономическата сфера, в сферите на климата и околната среда, допринасяйки за по-здрав, проспериращи и по-устойчиви общества. Това ще допринесе за разработването на базирани на доказателства политики и до тяхното ефикасно изпълнение.	✓	✓	✓
Оптимизиране на трудовото законодателство и съобразяване със спецификите на ИКТ сектора	Бизнес представителите са на мнение, че настоящото трудово законодателство не отразява динамиката на съвременния трудов пазар и мобилността на човешките ресурси. Има редица ограничения по отношение на наемането и освобождаването на персонал, извънредния труд и липсата на възможност за сключване на договор за почасово заплащане в базираните на проекти компании.	✓		
Човешки ресурси				
Акцент върху постоянно развиващите се умения и таланти (включително чрез професионално обучение и учене през целия живот) за цифрово екологично бъдеще по отношение на количеството и качеството	България изостава от средното равнище в ЕС по отношение на ученето през целия живот, особено при придобиването на цифрови умения. Повишаването на цифровите умения на работниците в публично-частно партньорство е важно изискване за привличане на повече конструктивен капитал в регионите на страната.	✓	✓	✓
Партньорства между публичния и частния сектор, както и между висшите училища и бизнеса в области като обучение и образование	Засилването на взаимодействието с бизнеса при разработването на учебните програми ще повиши качеството на образованието и ще премахне разминаванията между квалификацията на младите хора и нуждите на бизнеса.	✓	✓	✓
По-нататъшно развитие на системата на дуалното и професионалното образование	Според представителите на бизнеса реформите в образованието трябва да определят за свой приоритет издигането на престижа на професионалното образование и мотивацията на учителите. На свой ред това ще повиши мотивацията и интереса на учениците в професионалните средни училища. Професионалното ориентиране в момента започва късно и често не успява да привлече най-добрите ученици в техническите специалности.	✓		
Улесняване на процедурите за откриване на частни бизнес академии за обучение и сертифициране на учители в областта на роботиката и високите технологии	Понастоящем само акредитирани университети и институти на Българската академия на науките (БАН) имат право да провеждат обучение и сертифициране в областта на роботиката. Следва да бъде стимулирана пазарната конкуренция в сектора с цел да се подобри качеството на обучението.	✓		

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

Каре 2. Цифрови иновационни центрове

Един от инструментите на ЕС, насочен към обединяване на цифровите технологии, бизнеса, гражданите и публичните администрации, е програмата „Цифрова Европа“ (DIGITAL). Важна част от програмата е разработването на Европейските цифрови иновационни центрове (EDIH).

Програмата „Цифрова Европа“ оказва подкрепа в следните основни области за изграждане на капацитет: супер-компютри, изкуствен интелект (ИИ), киберсигурност, задълбочени цифрови умения и широко разпространение на цифровите технологии в цялата икономика и в обществото. Нейният планиран общ бюджет е в размер на 7,5 млрд. евро за периода 2021 – 2027 г.

Програмата ще допълва наличното финансиране по другите инструменти на ЕС, като например „Хоризонт Европа“ за научни изследвания и иновации и Механизма за свързване на Европа за цифровата инфраструктура, Механизма за възстановяване и устойчивост и структурните фондове. Инвестициите по програма „Цифрова Европа“ подкрепят целите на ЕС за екологичен преход и цифрова трансформация.

Понастоящем 17 проекта от всичките шест района на България са одобрени от Министерството на икономиката по програма „Цифрова Европа“. Един от тях е AgroHub.BG.

AgroHub.BG е българският цифров иновационен хъб за земеделие. Той има за цел да обедини знания и ресурси за създаване на решения в селскостопанския сектор и за решаване на неговите проблеми и посрещане на неговите нужди. AgroHub.BG играе стратегическа роля в изграждането на умения и намирането на иновативни решения за българските фермери и други представители на хранително-вкусовия сектор – частни дружества, правителството, научно-изследователски институти и други организации и експерти. Целта на хъба е да обедини и свърже всички елементи на производствения цикъл в селскостопанското производство, включително научни изследвания, зонирание, производство и контрол, маркетинг и продажби, процеси на дигитализация и внедряване на иновативни технологии.

Източник: Фондация ПИК.

Зелена трансформация

Внедряването на зелени технологии е важно за България както с цел опазване на околната среда, така и за повишаване на конкурентоспособността на МСП в национален и международен контекст. Географските характеристики на българските райони са изключително благоприятни за използването на възобновяеми енергийни ресурси. Има възможности за зелени проекти, органично земеделие, селски туризъм и др. Крайбрежните райони са особено подходящи за тази цел.

България обаче остава на последно място в ЕС по отношение на екоинновационните дейности. Страната е сред страните членки с най-ниски резултати от Индекса за екоинновации²⁷. Основните предизвикателства пред България включват:

- стимулиране на възможностите за местни и чуждестранни инвестиции в областта на екоинновациите и кръговата икономика;
- насърчаване на ефективното използване на ресурсите чрез увеличаване на енергийната ефективност;
- допълнително развиване на възобновяемите енергийни източници;
- подобряване на устойчивите практики в транспортния сектор.

²⁷ Работен документ на службите на Комисията, Доклад за България за 2020 г., придружаващ съобщение на Комисията до Европейския парламент, Европейския съвет, Съвета, Европейската централна банка и Еврогрупата: Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011, SWD/2020/501/2; Индексът на екоинновациите показва как се справят отделните държави членки в различните измерения на екоинновациите в сравнение със средното равнище в ЕС и разкрива силните и слабите им страни. За повече информация вж. [EU Eco-Innovation Scoreboard Interactive Tool](#).

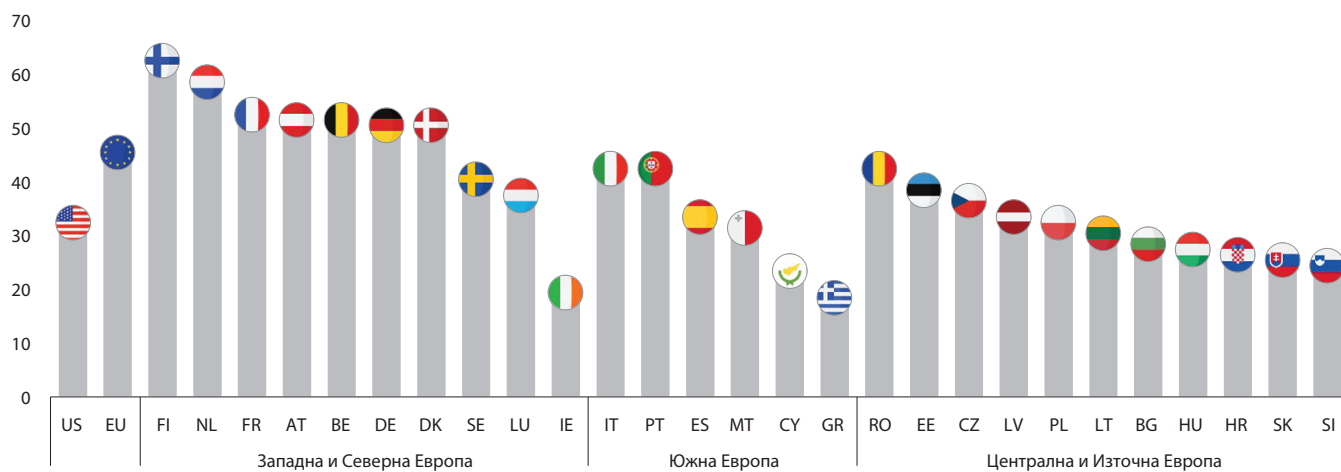
Фигура 6. Индекс на екоиноваците в България за 2019 г.

Източник: Zhechkov, R., *Eco-Innovation in Bulgaria. EIO Country Profile 2018-2019*, European Commission, 2019.

Високата ресурсоемкост е едно от най-сериозните препятствия пред конкурентоспособността на българската икономика, което възпира нейното устойчиво развитие. Въпреки предприетите мерки в подкрепа на технологичното обновяване на икономиката след присъединяването на страната към ЕС, необходимо е да се постигне по-голям напредък. По-конкретно, българското правителство трябва да повиши ефикасността и ефективността на прилаганите мерки за привличане на частен конструктивен капитал.

Фигура 7. Дял на фирмите, инвестиращи в свързани с климата мерки, за справяне с рисковете от климатичните промени

Източник: European Investment Bank, *European firms and climate change 2020/2021: Evidence from the EIB Investment Survey*, 2021.

През последните десет години ресурсоемкостта на българската икономика намалява. България обаче продължава да бъде най-ресурсоемката икономика в ЕС, влагайки 6,5 пъти повече суровини на единица БВП в сравнение със средното потребление на суровини в ЕС. Производствените технологии, използвани в страната, генерират 420 кг отпадъци за производството на 1 000 евро в сравнение със само 66 кг средно за ЕС. Едновременно с това отчетеното подобрение от 4,5% през последните десет години е почти на равнището в ЕС (4,3%), което не позволява сериозно наваксване на изоставането²⁸.

²⁸ Министерство на финансите, [Приложение 2: Анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС](#), – В: *Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030*, 2020.

Нуждата от инвестиции в областта на енергийната ефективност и климата продължава да бъде съществена. България все още е най-енергоемката икономика в ЕС, а неефикасното използване на енергията възпрепятства конкурентоспособността на българските МСП. Само 33,4% от МСП имат политика за енергийна ефективност. България продължава да бъде икономиката с най-голямо количество емисии от парникови газове на единица продукция в ЕС – за периода 2016 – 2017 г. интензивността им в българската икономика е 4,3 пъти по-висока от средната за ЕС. В допълнение само 6,5% от българските предприятия използват зелена енергия в своите производствени процеси²⁹.

Фигура 8. Баристри пред инвестициите в дейности за справяне с климатичните промени по сектор и размер на предприятията*

* Числата в кръга означават броя на респондентите, които са посочили, че са се сблъскали с конкретната бариера. Общият брой на респондентите по сектор и размер на предприятията е, както следва: производство (136), строителство (112), услуги (112), инфраструктура (108), МСП (388), големи предприятия (82).

Източник: European Investment Bank, *EIB Group survey on investment and investment finance 2020. Country overview: Bulgaria, 2020.*

²⁹ Zhechkov, R., *Eco-Innovation in Bulgaria. EIO Country Profile 2018-2019*, European Commission, 2019.

Каре 3. България като дестинация за инвестиции в електромобили

България се нарежда на пето място в Европейския съюз по производството на велосипеди (Евростат 2020 г.). Страната е произвела 484 хил. велосипеда през 2020 г., отбелязвайки спад от 666 хил. велосипеда от предпандемичната 2019 г. По този показател България се нарежда на трето място в Европа след Германия и Полша.

Страната успя да привлече ключови инвестиции в производството на електрически велосипеди. Съвместната инвестиция, подписана през 2021 г. между Maxcom, разположено в Пловдив, и австрийския производител на мотоциклети Pieger Group, допринася за това. Българското дружество има капацитет за производството на 400 хил. традиционни велосипеда на година. Около 95% от производството се изнася за държави от Европейския съюз. Новият завод за електрически велосипеди и други двуколесни електрически превозни средства ще бъде разположен в Тракия икономическа зона и се очаква да осигури 1 000 нови работни места в Пловдив и околностите.

Друг голям български производител на велосипеди, Лидер-96, също акцентира върху производството на електрически велосипеди. Дружеството разширява своя завод в пловдивското село Рогош с инвестиция от 2 млн. евро.

Немската стартираща компания Next.e.GO, която произвежда малки електромобили, също обяви намерения за инвестиции в България. Общата сума на инвестицията може да достигне 140 млн. евро. Немската компания Bosch, която вече присъства в България, се очаква да осигури значителен дял от компонентите за новия автомобил.

Източник: Фондация ПИК.

Таблица 4. Реформи за привличане на конструктивен капитал: зелени технологии

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Въвеждане на правителствени стимули за производството на електричество от възобновяеми източници	Правителството следва да стимулира производството на електричество от възобновяеми източници чрез: (а) организиране на търгове за свързването на нови мощности; (б) въвеждане на законодателна рамка за децентрализирано производство на електроенергия; и (в) насърчаване създаването на енергийни общности от страна на домакинствата и МСП.	✓	✓	✓
Разработване на регулаторна рамка за улесняване на интегрирането на усъвършенствани технологии в икономиката	Осигуряване на пилотни проекти за нови технологии на българския пазар, например чрез инвестиции в офшорна вятърна енергия в Черно море, промишлено производство на екологичен водород и разработване на наличната геотермална енергия на регионално/местно равнище.	✓		
Възприемане и регулиране на икономиката на споделянето	Икономиката на споделянето допринася пряко за приоритетите за развитието на интелигентни градове и ефективна от гледна точка на ресурсите икономика. България трябва да признае и да регулира услугите на споделяната икономика във връзка с жилищното настаняване, споделянето на превози, споделянето на работни места, препродажбите и търговията и споделянето на знания и таланти.	✓	✓	
Финансова подкрепа за създаването и насърчаването на центрове за ремонт и повторна употреба	Няма публично финансиране в подкрепа на частни инвестиции и дейности на НПО за създаването и управлението на центрове за ремонт и повторна употреба. Общински предприятия, извършващи сходни дейности, извършват нелоялна конкуренция, изтласкват частните инвестиции и ги лишават от участие в програми, финансирани от ЕС.	✓	✓	✓

Таблица 4. Реформи за привличане на конструктивен капитал: зелени технологии (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Насърчаване на частни депа за отпадъци	В момента в България почти няма частни депа за отпадъци, за разлика от в други европейски държави. Една от причините за това е, че някои национални и местни органи не позволяват лоялна конкуренция.	✓	✓	
Допълнително регулиране по отношение на принципа „Разширена отговорност на производителя“ в жизнения цикъл на универсалните отпадъци	Националният план за управление на отпадъците 2021 – 2028 г. следва да включва ясно определени роли и отговорности на организациите за управление на боклука, по-конкретно по отношение на принципа „Разширена отговорност на производителя“ във връзка с третирането на универсалните отпадъци. В момента има преплитане на роли и отговорности на общините и частните дружества за управление на отпадъците, които имат задължения за последващо третиране на универсалните отпадъци, но средствата за финансиране на заинтересованите страни не са ясно определени.	✓		
Опростени разпоредби за създаване на собствена електрическа мрежа	Сложните, продължителни, скъпи и тромави процедури за изграждане на частни електрически мрежи (подстанция за промишлен ток) са предпоставка за корупция. Необходимо е ясно разграничаване на отговорностите между инвеститорите и електроразпределителните дружества при изграждането на електрически и/или фотоволтаични мрежи.	✓		
Облекчаване на разпоредбите за създаване на инсталации за производство на електричество от възобновяеми енергийни източници	Има спешна необходимост да се облекчи режимът за изграждане на малки източници за възобновяема енергия с цел създаване на възможности за инвестиции в отдалечени места и за гарантиране на инвестиции в местните общности.	✓		

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

Възползването от инвестиционните възможности на прехода към устойчива икономика изисква цялостна стратегия с ясна регулаторна рамка, добро познаване на бизнес климата от страна на частния сектор и проактивни публични и частни инвестиции. На равнище ЕС внедряването на системата за класификация на екологично устойчивите икономически дейности (известна като таксономията на ЕС) и прецизирането на изискванията за докладване на големите дружества определиха стандарта за бъдещото подобряване на информационната осигуреност относно необходимата трансформация и свързаните рискове.

Иновации

Една от определящите характеристики на конструктивния капитал е високото му ниво на иновативност и технологична наситеност. Поради това той често се нуждае от добре развита среда за иновации. Разработването на стратегическата рамка на България за наука и иновации трябва да отчита недостатъците на националните и регионалните екосистеми и да е съобразена с основните констатации и препоръки на Европейската комисия, направени в процеса на Европейския семестър:³⁰

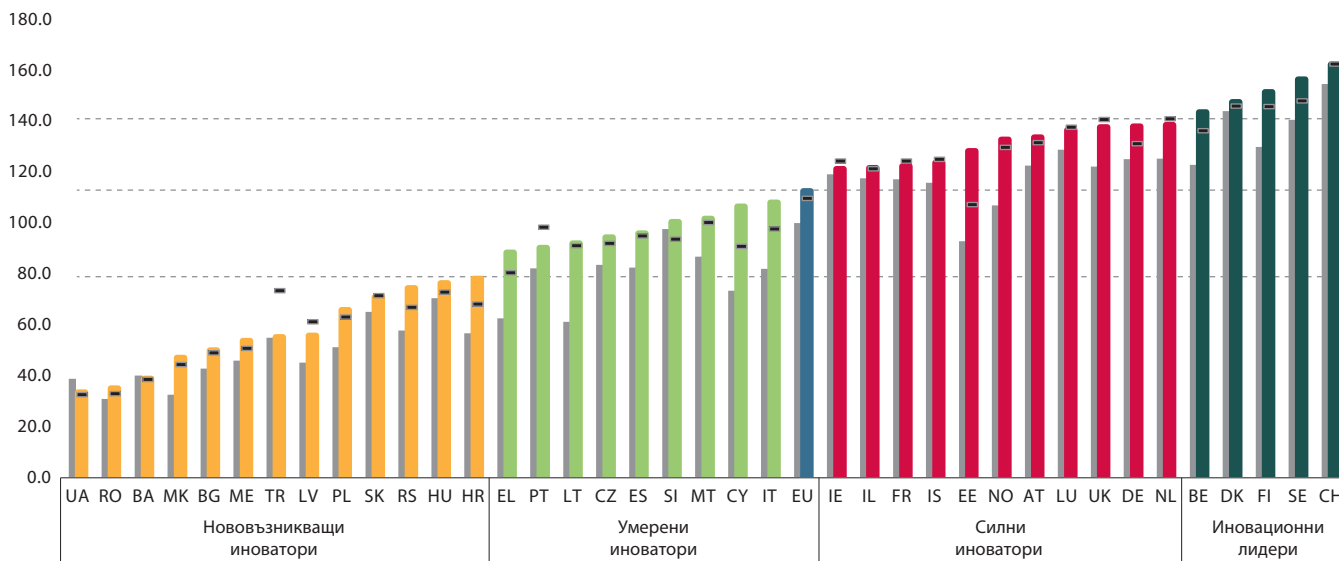
- недобре развити връзки в рамките на иновационната система; ниска интензивност на разпространението на иновациите между предприятията; ограничени познания и нежелание за участие в технологичен трансфер;
- ниско технологично равнище на предприятията в сравнение със средните равнища по икономически сектори – проблем, който се възпроизвежда и задълбочава чрез публично финансирани инвестиционни усилия, които са доста под съществуващите технологични прагови стойности;
- разширяване на технологичната пропаст между малък брой предприятия, представляващи нишови високотехнологични сектори, от една страна, и мнозинството от предприятията, ангажирани в средно- до нискотехнологични индустрии, от друга страна;
- малък дял на публичните инвестиции в научни изследвания и иновации; ограничен достъп до финансиране за МСП; липса на диверсификация и допълняемост на финансовите източници;
- сериозни предизвикателства, свързани с развитието, привличането и задържането на таланти;
- фрагментирана иновационна система и значителни регионални дисбаланси.

България остава в групата на нововъзникващите (или скромни) иноватори, отбелязвайки подобрене от едва 6% в сравнение с базовата 2014 г. За сравнение средната степен на нарастване на иновационното представяне на европейските икономики за същия период е 12,5%³¹.

³⁰ Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011, Брюксел, SWD(2020) 501/2; Европейски семестър 2020 г.: специфични за всяка държава препоръки, Брюксел, 20.5.2020, COM (2020) 500 final; Препоръка на Съвета относно националната програма за реформи на България за 2020 г. и съдържаща становище на Съвета относно конвергентната програма на България за 2020 г., Брюксел, 20.5.2020, COM (2020) 502 final. Европейският семестър осигурява рамка за координиране на икономическите политики в целия Европейски съюз. Той позволява на държавите от ЕС да обсъдят своите икономически и бюджетни планове и да наблюдават напредъка през определени периоди от годината.

³¹ European Commission, *European innovation scoreboard 2021*, 2021.

Фигура 9. Резултати на системите за иновации на европейски и съседни държави*

* Фигурата показва резултатите на държавите и средно за ЕС през 2021 г., използвайки най-актуалните данни за 32 индикатора, в сравнение със стойностите им за ЕС през 2014 г. Горизонталните тирета показват резултатите през 2020 г., в сравнение с тези на ЕС през 2014 г. Сивите стълбове показват резултатите на държавите през 2014 г. в сравнение с тези на ЕС през 2014 г. Прекъснатите линии показват праговите стойности между групите, съответно 70%, 100% и 125%. Те са коригирани в посока увеличение, за да се отразят повишените резултати на ЕС в периода 2014-2021 г. Европейските и съседните държави включват Босна и Херцеговина (BA), Исландия (IS), Израел (IL), Норвегия (NO), Северна Македония (MK), Черна гора (ME), Сърбия (RS), Швейцария (CH), Турция (TR), Украйна (UA) и Обединеното кралство (UK). Резултатите за IL и UA не са толкова надеждни поради ограниченото наличие на данни.

Източник: European Commission, *European innovation scoreboard 2021, 2021*.

Разходите за НИРД в България са в размер на 512 млн. евро годишно, или 0,84% от БВП. Бизнес секторът има най-голям принос за развитието на научните изследвания и развойната дейност, с общ бюджет от 344 млн. евро, или 0,56% от БВП.³² Общият обем на инвестициите в НИРД в България обаче остава многократно по-малък от бюджета на НИРД на средно голяма глобална компания. Броят на заявленията за патенти също остава малък.

Бавният темп на реформите и силната фрагментираност на НИРД и на иновационната система не дават възможност инвестициите в НИРД да допринесат за производителността и растежа. Големият брой университети и научноизследователски институти все още нямат добри резултати в областта на висококачествените научни изследвания. Сътрудничеството между науката и бизнеса остава много ограничено и липсата на човешки капитал в системата на НИРД буди загриженост.

³² Съгласно данните за 2019 г., които са последните налични данни към датата на публикуването на текущия анализ.

Каре 4. Европейската мрежа в подкрепа на бизнеса (EEN)

Европейската мрежа за трансфер на технологии Enterprise Europe Network с нейните близо 600 центъра предлага персонализирани услуги за МСП в над 60 държави в света. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ и нейното консултантско звено АРК Консултинг ЕООД координират от 2008 г. консорциум от 12 EEN центъра в 6-те района за планиране на страната. През програмния период 2021 – 2027 г. основният фокус на мрежата ще бъде да подпомага МСП при осъществяването на преход към устойчиво развитие и цифрова трансформация. Мрежата ще предоставя съвети за инвестиции в области с ресурсно ефективни и кръгови процеси и инфраструктура, дигитализация и бизнес устойчивост, като намира съответните бизнес и финансови партньори и насърчава сътрудничеството. Силно застъпени ще бъдат и консултантите по иновационен мениджмънт на МСП, получили от Европейския иновационен съвет „Печат за високи постижения“ (Seal of Excellence).

За да осигури безпрепятствено предоставяне на услуги и консултации, обмяна на опит и добри практики в цяла Европа, се предвижда EEN мрежата да работи в тясно сътрудничество с:

- дигиталните иновационни хъбове – близо 240 в цяла Европа;
- Startup Europe – инициативата на ЕК за свързване на високотехнологични новосъздадени предприятия с акселератори, корпоративни мрежи, университети и медии;
- Европейския институт за иновации и технологии и неговите „общности на знание и иновации“; и
- други структури, включително националните, регионалните и местните власти.

Източник: Фондация ПИК.

Таблица 5. Реформи за привличане на конструктивен капитал: иновации

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Увеличаване на националните публични инвестиции в научни изследвания и иновации				
Увеличаване на националното публично финансиране за наука, иновации и трансфер на технологии в абсолютно изражение и като дял от БВП	След присъединяването на България към Европейския съюз през 2007 г. европейските структурни и инвестиционни фондове формират почти цялото публичното финансиране за иновации в страната. Липсата на достатъчно национално публично финансиране означава липса на национални приоритети за иновации, което изкривява пазарните сигнали за инвеститорите.	✓	✓	✓
Осигуряване на по-добър баланс между различните инструменти и механизми за финансова подкрепа (безвъзмездни средства, капиталово и дългово финансиране и др.)	Мобилизиране на общото портфолио от финансови инструменти в подкрепа на научноизследователски организации, университети и фирми чрез координиран подход между институциите. Преобладаващите в момента форми на безвъзмездно финансиране по финансови инструменти на ЕС изкривяват конкуренцията в частния сектор и изтласкват частните инвестиции.	✓	✓	
Стартиране на средносрочна и дългосрочна национална бюджетна финансова рамка за иновации	Това ще гарантира предвидимост на иновационната среда, ще ограничи политическите рискове за бизнеса и по този начин ще подкрепи научноизследователските и иновационни дейности с конструктивен капитал.	✓		
Подобряване на процедурите за мониторинг и оценка	Въвеждане на ефикасна система за мониторинг и оценка на изразходването на публични финансови ресурси въз основа на ясни показатели за измерване на краткосрочните и дългосрочните ефекти върху пазара и икономиката.	✓		

Таблица 5. Реформи за привличане на конструктивен капитал: иновации (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Преодоляване на регулаторните бариери пред иновациите и трансфера на технологии				
Финализиране и приемане на проект на <i>Закон за насърчаване на иновациите</i>	От 2011 г. са в ход две инициативи за разработване на конкретно законодателство за иновациите и трансфера на технологии, които обаче остават незавършени. Разработването на такова законодателство може да отправи важно послание за политическата воля за насърчаване на иновациите като фактор за конкурентоспособността и индустриалната трансформация на българската икономика и да обхване всички необходими данъчни стимули и облекчения за иновативните дружества. Това ще доведе до подобряване на предвидимостта и ще привлече повече конструктивен капитал в страната.	✓		
Разработване на конкретна законодателна база за подкрепа и улесняване на различни форми на трансфер на технологии между научноизследователски организации, висшите училища и бизнеса	Изготвяне на централизирана система за административни процедури за защитата на интелектуалната собственост и внедряването на технологичен трансфер от публични и частни научноизследователски звена и университети, за да се насърчава взаимодействието „наука-бизнес“ и да се повиши добавената стойност за обществото от прилагането на научни резултати.	✓	✓	
Да се активизира ролята на българското Патентно ведомство и да се насърчават механизми за защита на правата на интелектуална собственост	Регулирането и защитата на интелектуалната собственост в страната не са достатъчно добре гарантирани и практични. По-конкретно, университетите срещат затруднения с управлението на своите права на интелектуална собственост и патентоване на иновации за бизнес развитие.	✓		
Насърчаване използването на <i>Закона за обществените поръчки</i> в частта му свързана с научни изследвания и новации	Понастоящем законодателството в областта на обществените поръчки, което стимулира предоставянето на иновативни и интензивни на НИРД нови продукти и услуги, не се използва адекватно за привличане на допълнителен частен конструктивен капитал. Цифровизацията и екологичните технологии може да се считат за възможни области за реализиране на пилотни проекти за обществени поръчки в предпазарна фаза. Това ще увеличи бизнес иновациите и ще реши някои социални предизвикателства по иновативен и устойчив начин.	✓		
Стимулиране на бизнеса за докладване на научни изследвания и иновации в Годишните финансови отчети	Трябва да бъде създадена благоприятна административна среда, която да улесни дружествата да докладват надеждни и пълни данни за НИРД и иновациите. По-нататъшното negliжиране на този проблем ще доведе до подценяване на иновационните резултати на икономиката и до създаването на неадекватни политики и мерки.	✓		

Таблица 5. Реформи за привличане на конструктивен капитал: иновации (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Развитие на иновационна и бизнес инфраструктура				
Засилване на трансфера на технологии и взаимодействието между науката и бизнеса на регионално равнище	Институционализирането на съществуващите практики за трансфер на технологии следва да бъде подкрепено, за да се отключи техният пълен потенциал и да служи като добри практики.	✓	✓	✓
Създаване на регионални иновационни центрове	Регионалните иновационни центрове следва да бъдат реализирани като пилотни проекти с подкрепата на финансиране от ЕС, за да се повиши сътрудничеството между бизнеса и научноизследователските организации на регионално равнище. Центровете следва да бъдат разглеждани като центрове за дългосрочно насърчаване на иновациите и инвестициите от частния сектор в районите на България.	✓		
Отключване на потенциала на човешкия капитал				
Подкрепа на мобилността на изследователите, докторантите и студентите между научноизследователските организации, университетите и бизнеса	Понастоящем няма възможност за мобилност между науката и бизнеса. Разработването на инструменти за подкрепа в тази посока ще помогне за повишаване на трансфера на технологии и ще обедини приоритетите и програмите на научноизследователските организации и бизнеса.	✓	✓	✓
Развиване на предприемачески нагласи и дух сред младите хора	Трябва да бъдат въведени специализирани инструменти за насърчаване на предприемаческата креативност на всеки етап от образователната система. Те следва да са свързани с повишаване на разбирането за конструктивния капитал и факторите за неговото развитие.	✓	✓	✓
Развитие на регионалните иновационни системи				
Изграждане на административен капацитет на регионално равнище, така че местните администрации да започнат активно да насърчават и да разбират иновативния бизнес	Това ще повиши привлекателността на местните икономики и ще създаде регионални конкурентни предимства. В момента има тенденция към задълбочаване на дисбалансите по отношение на иновационния потенциал, което пречи за подобряване на конкурентоспособността на българската икономика.	✓	✓	✓
Създаване на регионални посредници	Подкрепата за иновационната инфраструктура и европейските мрежи, предоставящи бизнес услуги в областта на научните изследвания и иновациите в българските региони, ще насърчи притока на повече конструктивен капитал.		✓	
Насърчаване на услугите и обслужването на „едно гише“ на национално и регионално равнище	Услугите на едно гише за национални/регионални инвестиционни възможности следва да бъдат доразвити, за да обхванат издаването на всички необходими лицензи и разрешителни за започването и извършването на стопанска дейност.		✓	

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

Каре 5. Българската работодателска асоциация иновативни технологии (БРАИТ) – обещаващ нов представител на българската високотехнологична индустрия

През 2020 г. високотехнологични и иновативни дружества в България създадоха Българската работодателска асоциация за иновативни технологии (БРАИТ). Нейната мисия е да подобрява условията за бизнес и предприемачество в страната в съответствие с най-добрите европейски и световни практики.

Сред основателите на БРАИТ са организации от най-динамичните отрасли в България, някои от които с най-голям дял на конструктивния капитал в страната: автомобилна промишленост, образование, мебели, морско дело, науки за здравето и живота. Асоциацията представлява дружества, които заемат дял от 8,7% в българската икономика, с мрежа от дейности в 114 общини, които са допринесли за 80% от икономическия растеж през 2019 г. През 2021 г. членовете на БРАИТ планират да направят капиталови инвестиции за над 30 млрд. щ. д. в цял свят, повечето от които ще са в иновации и иновативно производство в България.

Асоциацията представлява в национален план над 70 хиляди работници и служители в 24 икономически сектора и обединява значителна част от иновативните дружества в България.

Много от членовете на асоциацията са неизменна част от световните доставки за отрасли като автомобилната промишленост, ИКТ и енергетиката, което ги прави участници с капацитет да разширяват производството си, да генерират търсене от страна на местни производители, да помогнат за повишаване на доходите и за подобряване на социалния климат в страната.

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

Предприемачество

Напредъкът на България по изпълнението на Законодателния акт за малкия бизнес в Европа (SBA) на ЕК е слаб, особено в областта на уменията и иновациите, отзивчивостта на администрацията, околната среда и преди всичко в областта на предприемачеството, където България се нарежда на последно място в ЕС³³. България се представя добре по отношение на създаването на стартиращи предприятия, но те рядко се занимават с разработването на нови продукти или услуги. Страната се нарежда на първо място след Германия по отношение на наситеност с нов бизнес и по отношение на броя на стартиращите предприятия на глава от населението. Делът на стартиращите предприятия на ранен етап в интензивните на наука производствени сектори в България е по-малък от това, което се наблюдава в ориентираните към иновации икономики. Разпределението на българските стартиращи предприятия по промишлен сектор е доста сходно с това във факторно-ориентирани икономики.³⁴

Единствено столицата – София, разполага с по-усъвършенствана и модерна предприемаческа екосистема, където е концентриран най-голям брой новостартиращи предприятия. Има по-активни представители на предприемаческата екосистема (бизнес, местни органи, стартиращи предприятия) и в някои други райони на страната, като например Пловдив, Стара Загора, Габрово и Хасково.

³³ European Commission, *2019 Small Business Act Fact Sheet Bulgaria*, 2018/2019.

³⁴ Bosma, N. et al., *GEM Global Report 2019/2020*, Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, 2020.

Каре 6. BEAM – Фондовата борса в услуга на иновативни МСП

Българският пазар за растеж на малки и средни предприятия (BEAM) е специален пазар, организиран от Българската фондова борса (БФБ), който дава възможност за финансиране на дейността на малките и средните предприятия в България при ограничени изисквания, което значително намалява административната тежест.

Пазарът BEAM е първата възможност за дадено дружество да се регистрира на регулирания пазар. Пазарът е привлекателен за амбициозни и иновативни дружества с работещ бизнес модел, които търсят допълнително финансиране, за да разширят своите дейности, да повишат видимостта на своите продукти и услуги и да разширят своята база от акционери при по-ниски административни разходи.

BIODIT е първото дружество, което се е възползвало от пазара BEAM. BIODIT е високотехнологична компания, специализирана в разработката и производството на системи за сигурност въз основа на биометрична идентификация. Неговите иновативни системи обединяват усъвършенствани технологии за идентифициране и автентикация на пръстови отпечатъци. Дружеството е сред първите разработчици в глобален план на безжична биометрична заключваща система – WBLS® (Wireless Biometric Locking System), която не изисква окабеляване, предварително инсталиране, изграждане или ремонт. Създадено като технологичен стартап през 2014 – 2015 г., 3 години по-късно BIODIT се регистрира на пазара BEAM.

През последната една година има три успешни първични публични предлагания на пазара BEAM.

Източник: Фондация ПИК на база преглед на публична информация и Българската фондова борса.

Таблица 6. Реформи за привличане на конструктивен капитал: предприемачество

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Въвеждане на стартап виза	Стартап визата е инструмент за насърчване на стартиращи предприятия, която се предлага от почти всички страни – членки на Европейския съюз. Това е бърза възможност за предприемачи от трети държави да стартират свой иновативен бизнес в ЕС. В България тя е въведена в регулациите през февруари 2021 г., но все още не е действаща.	✓		
Създаване на нов вид правен субект – Договорно акционерно дружество (CJsc).	Този тип правен субект е комбинация между дружество с ограничена отговорност и обикновено акционерно дружество, което допринася за гъвкавост във фирменото управление. То дава възможност да се регламентира процесът на конвертируемите заеми.	✓		
Регулирането на конвертируемите заеми е недоразвито	Възможността за конвертиране на заеми е подходящ механизъм за финансиране на дружества на ранен етап от тяхното развитие. Той все още не се прилага ефективно в България.	✓		
Улеснен достъп до банкови заеми	Улеснен достъп до банкови заеми за стартиращи предприятия в ранния етап от тяхното развитие и на етап НИРД. Ако е необходимо се допълват с държавни гаранции или гаранции на европейски фондове.	✓	✓	✓
Улесняване на участието на стартиращи предприятия в обществените поръчки	Облекчаване на изискванията за по-малките обществени поръчки, така че стартиращите предприятия да могат да отговорят на изискванията за участие. Това косвено ще подкрепи и ще даде възможност за разработване на иновативни проекти от страна на стартиращите предприятия във взаимодействие с държавата и по-големи дружества.	✓	✓	

Таблица 6. Реформи за привличане на конструктивен капитал: предприемачество (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Въвеждане на Venture Building Model – модел за предприемачество и иновации	Изграждане на Venture Building модел, известен още като стартъп-студио, стартъп-фабрика или венчър-студио. Това е организация, която изгражда стартиращи предприятия, като използва свои собствени идеи и ресурси (обикновено като дава на първоначалния екип стратегическата посока и капитал, така че стартиращото предприятие да достигне етап на пригодност на продукта за пазара). Развитието на този модел ще подкрепи в значителна степен системата на иновативни стартъпи в страната. Първите стъпки към този модел са направени във връзка с дейностите на клъстера за здраве и науки за живота. ³⁵	✓	✓	
Осигуряване на производствени помещения, пригодени за нуждите на малки и стартиращи предприятия	Липсват малки производствени помещения за нуждите на малки и стартиращи предприятия. Индустриалните зони дават много възможности на по-големите инвеститори, но често не могат да задоволят нуждите на стартиращите предприятия. Тракия икономическа зона (Пловдив) вече предприема стъпки в тази посока.	✓	✓	
Подобряване на <i>Закона за кооперациите</i>	Промени в <i>Закона за кооперациите</i> в отговор на изискванията на новите децентрализирани бизнес модели (например блокчейн). Юридическите лица в България не могат да участват в кооперации. Има лесно и практично решение за преодоляване на този проблем, тъй като <i>Европейският законодателен акт за кооперациите</i> е много добре разработен и може да се приложи с минимални корекции в България.	✓		
Разработване и насърчаване на опции върху акции и възможности за предоставяне на права/владение	Опциите върху акции и възможности за предоставяне на права (включително пулове от опции, право на съвместна продажба на акции – tag along и право на включване в сделка – drag along) са модерен и гъвкав начин за разпределение и регулиране на собствеността на дружество, като в процеса участват собственици, инвеститори и служители. Настоящият <i>Търговски закон</i> не позволява гъвкави оперативни възможности във връзка с договори за предоставяне на права/владение, конвертируеми заеми и много други инструменти, които са необходими на силно иновативните дружества.	✓		
Актуализиране на разпоредбите за синята карта	Преработване и оптимизиране на настоящия проектозакон във връзка с издаването на сини карти. На теория България има синя карта за чужденци, които извършват дейности, свързани с висококвалифициран труд. При недостиг от 50 000 до 70 000 лица само в ИТ сектора обаче страната издава около 200 сини карти на година. Процедурата е твърде дълга (често отнема над 5 месеца), тромава и не се извършва по електронен път. Внедряването на единна електронна система (портал) за работодатели например може да се използва от всички държавни агенции, участващи в разрешителния процес. Картата следва да бъде оторизирана и да се получи след месец или в по-кратък срок (за сравнение в повечето страни – членки на ЕС, процедурата трае от 2 седмици до един месец).	✓		

³⁵ За повече информация вж.: [Health & Life Science Cluster's website](#).

Таблица 6. Реформи за привличане на конструктивен капитал: предприемачество (продължение)

Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
Рационализиране на процедурата за ликвидация на дружества	Ликвидацията на дружества в България е бавен, тромав и скъп процес. По-евтино е да се замрази едно дружество, отколкото то да бъде ликвидирано. По време на процедурата по ликвидация е необходимо да се осъществи комуникация с няколко институции без достатъчна цифрова свързаност. В резултат в страната има регистрирани стотици дружества „фантоми“. Докато ежегодно се регистрират над 60 000 нови дружества, само около 1 000 се ликвидират. С цел привличане на конструктивен капитал предприемачите трябва да знаят, че ако фалират, ще могат бързо да затворят своя бизнес.	✓		
Приемане на <i>Закон за личния фалит</i> и процедури за оздравяване	България е единствената държава в ЕС, която все още няма правно регулиране на личния фалит. Високотехнологичните дружества в началните етапи от своето развитие нямат ликвидни активи. Търговските банки в България отпускат заеми на фирмите срещу активи, като предпочитат това да е недвижимо имущество. Поради това млади предприемачи са принудени да ипотекират имуществото си, за да получат кредит от банковите институции. Рискът от фалит на високоинновативни дружества е много голям. Затова законът ще предостави дългоочакван стимул за засилване на предприемачеството в страната.	✓		
Рационализиране на процедурите по несъстоятелност на дружествата и по-конкретно на МСП	Българската процедура по несъстоятелност е част от <i>Търговския закон</i> на страната. Нужни са реформи, особено по отношение на разграничаването на стартиращите предприятия и МСП от големите предприятия в случай на несъстоятелност. Правителството следва да утвърждава култура, която облекчава процедурите за фалит и насърчава програми за „втори шанс“.	✓		
Регулиране на лобизма	Регулирането на лобистките дейности е от съществено значение за отношенията бизнес–правителство и се очаква да допринесе за намаляване на високите нива на корупцията в цялата страна.	✓		
Актуализиране на <i>Кодекса на труда</i> относно трудовите договори по проекти	Наемането и плащането на служители на ниво проект не е добре регулирано, докато все повече високотехнологични сектори наемат хора за конкретна дейност по проект. Това възпрепятства гъвкавостта и бизнес инвестициите.	✓		
Разработване на етични рамки за конкретни аспекти на високотехнологичните сектори, като изкуствен интелект, биотехнологии и здравословен начин на живот	Идентифицирана е нуждата от разработване на етични рамки за високотехнологичните сектори, по-конкретно: изкуствен интелект, биотехнологии, здраве и науки за живота. Това е структурен проблем, който има пряко отрицателно въздействие върху възможностите на дружествата да кандидатстват и да привличат публично-частно финансиране в тези новоразвиващи се области, тъй като нерядко спазването на стриктна етична рамка е изискване към кандидатите. Това е основна предпоставка за привличане на високотехнологичен конструктивен капитал в страната.	✓		

Таблица 6. Реформи за привличане на конструктивен капитал: предприемачество (продължение)

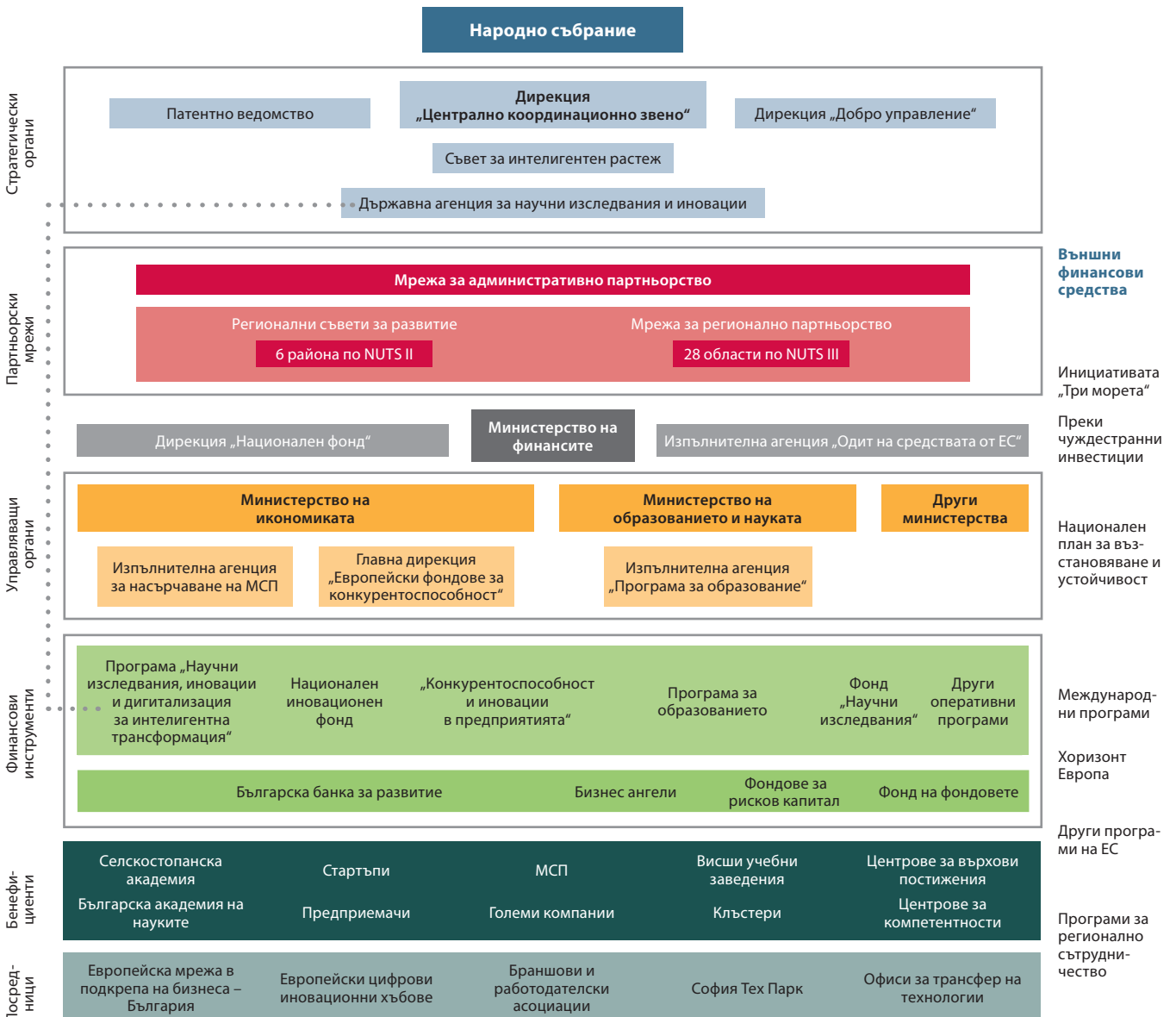
Реформи/Препоръки	Обосновка	< 1 година	2 – 3 години	4 – 7 години
По-строги мерки и санкции спрямо картелните образувания	Налагането на санкции на картели и фирми, които са монополисти или имат господстващо положение на пазара, ще допринесе за прозрачна пазарна конкуренция и за привличане на повече инвестиции в конструктивен капитал.	✓		
Ускоряване на внедряването на децентрализирани технологии (блокчейн) на национално равнище	Нова цифрова инфраструктура за трансгранични публични услуги и обмен на данни. В момента в Европа се разработва Европейската блокчейн инфраструктура за услуги (EBSI). Това създава възможности за България да използва тази цифрова инфраструктура и блокчейн инструменти за по-ефикасни и по-сигурни електронни услуги и обмен на данни.	✓		
Създаване на национален офис/представителство за иновации в европейските институции	По-голяма част от финансирането за иновации в България идва от ЕС. Но за разлика от повечето европейски държави, страната не е представена в европейските институции за лобиране в полза на българската иновационна екосистема. Това поставя българските МСП в неравностойно положение.	✓		

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА ДЕЙСТВИЕ: ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Организационната структура на Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) е подходяща рамка за изпълнението на Програмата за действие по устойчив и ефективен начин. Тя включва както националното правителство, така и регионални представители и предлага добри възможности за ангажирането на частния сектор и научно-изследователската общност в изработването и прилагането на политиките. Все пак нейните регионални аспекти трябва да бъдат подсилени и вградени в икономиките на районите за планиране, както и да включват повече представители на бизнеса.

Фигура 10. Организационна структура в рамките на ИСИС

Източник: Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК.

Трите основни институции, които биха могли да координират изпълнението на *Програмата за действие*, са същите, които отговарят за ИСИС – Министерството на икономиката, Изпълнителната агенция за насърчаването на МСП и Държавната агенция за научни изследвания и иновации към Министерския съвет. Те са основните институции, които отговарят за развитието на бизнес средата, която способства привличането на конструктивен капитал. Също така те отговарят за основните инструменти за публични инвестиции с национални и ЕС средства – програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“, програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ и Националния иновационен фонд.

Тази структура позволява активизиране на регионалните и местните органи и превръщането им в равностойни участници в Процеса на предприемаческо откривателство (EDP)³⁶. За тази цел е създадена Регионална мрежа за партньорство с представители от всичките 28 области на България и 6 Съвета за регионално развитие в българските райони за планиране като консултативни органи към Държавната агенция за научни изследвания и иновации. Този подход отдолу-нагоре, предназначен за изпълнението на ИСИС, ще гарантира мобилизиране на регионални предимства и на заинтересованите страни в реализирането на *Програмата за действие*. Други участници, които биха могли да осигурят по-добро съгласуване с усилията на националната и европейската бизнес среда, са Enterprise Europe Network, София Тех Парк, офисите и клъстерите за трансфер на технологии и новосъздадените европейски цифрови иновационни хъбове.

* * *

Програмата за действие служи като отправна точка и институционална рамка на публичните политики за привличане на конструктивен капитал и постигане на икономически растеж в България. Пълноценното прилагане на заложените препоръки изисква както проява на политическа воля и лидерство, така и активна ангажираност от страна на бизнеса. Фокусът при изпълнение на предвидените мерки следва да бъде неизменно поставен върху осигуряването на прозрачни, отчетни и пазарно-ориентирани инвестиции на национално и регионално равнище. Преходът през технологична, цифрова и зелена трансформация на българската икономика е динамичен процес, който изисква координирани усилията на широк кръг участници. Докладът идентифицира някои потенциални, ключови за промяната организации и компании, вкл. такива с доказано регионално значение. Развитието на българските региони и общини и достигането на амбициозните европейски цели нива за иновативност и социална устойчивост минават през засилен комуникация и сътрудничество между местната политическа власт и регионалните бизнес лидери.

³⁶ Предприемаческото откривателство е интерактивен и приобщаващ процес, в който съответните участници идентифицират нови и потенциални дейности и информират правителството. Правителството оценява тази информация и овластява тези участници, които имат най-големи способности за реализиране на потенциала. Процесът на предприемаческо откривателство обхваща приоритизиране на инвестициите въз основа на приобщаващ и базиран на доказателства процес, подпомаган от ангажираността и вниманието на заинтересованите страни към пазарната динамика. За повече информация вж.: [Smart Specialization Platform](#).

ПРИЛОЖЕНИЯ: РЕГИОНАЛНИ ПРОФИЛИ ЗА КОНСТРУКТИВЕН КАПИТАЛ

България е разделена на шест района за планиране, три от които са в северната част на страната и три – в южната: Северозападен район (СЗР), Северен централен район (СЦР), Североизточен район (СИР), Югоизточен район (ЮИР), Южен централен район (ЮЦР) и Югозападен район (ЮЗР).³⁷ Всички те имат сходни потенциални предимства и недостатъци.

През следващите години българската регионална икономическа политика ще продължи да бъде подкрепяна основно с европейски средства. През новия програмен период на ЕС (2021 – 2027) правителството ще има възможности за финансиране на регионалното развитие с акцент върху реализацията на интегрирани териториални инвестиции (ИТИ). Те ще дадат възможност за финансиране на съобразени с регионалните нужди пакети с проекти по различни програми на европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ). Изготвянето на стратегии за териториално и местно развитие е предпоставка за достъп до средства от ЕС, по линия на териториалните финансови инструменти.³⁸ В тази връзка България е изготвила Интегрирани териториални стратегии за развитие (ИТСР) за всичките шест района, в които се посочват пропуски и нужди на регионалните бизнес екосистеми. Регионалните профили за конструктивен капитал до голяма степен са базирани на тези документи, които представят и по-подробно регионалните приоритети и области за инвестиции. ИТСР са изготвени в сътрудничество между заинтересованите страни на национално, регионално и местно равнище.

България има сериозни междурегионални различия. Пет от шестте района са считани за изоставащи поради статута им на райони с ниски доходи и са сред 20-те най-бедни в ЕС. Като процент от БВП инвестициите в страната са под средното равнище за ЕС, със значителни регионални различия. Столицата София генерира почти половината от БВП на страната, въпреки че в нея живее само около 20% от населението. София привлича над половината от преките чуждестранни инвестиции в нефинансовия сектор.³⁹ Югозападният район е най-добре развит, тъй като в него се намира столицата София. Северозападният район е най-слабо развитият. Налице са трайни национални и регионални структурни бариери, засягащи производителността и конкурентоспособността. Концентрацията на демографски и финансови ресурси в по-големите градове, като София, Пловдив, Варна и Бургас, подчертава дисбалансите в междурегионалните и вътрешнорегионалните измерения.

³⁷ Разделянето на шест района е в съответствие с Европейската класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS). Шестте района са на ниво NUTS II.

³⁸ За повече информация вж.: Masic, J. et al., *An Analysis of the Possibilities to Implement Territorial Instruments: Program for Development of the Regions 2021-2027*, Washington, D.C.: World Bank Group, 2021.

³⁹ Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011, SWD (2020) 501/2; OECD, *Decentralisation and Regionalisation in Bulgaria*, – In series: *OECD Multi-level Governance Studies*, 2021.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: СЕВЕРОЗАПАДЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)⁴⁰

26,0

(място: 236/240)⁴¹
Нововъзникващ
инноватор

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)⁴²

7,6

(място: 260/268)⁴³

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)⁴⁴ **3 939**

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)⁴⁵

0

(място: 200/202)⁴⁶

⁴⁰ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

⁴¹ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. [Hollanders, H., and Es-Sadki, N., RIS 2021 – Methodology Report](#), European Commission, 2021.

⁴² European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

⁴³ RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, European Commission, 2019.

⁴⁴ Национален статистически институт (НСИ), [БВП – регионално ниво](#), 28.01.2021 (последните налични данни са за 2019 г.).

⁴⁵ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., “[Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time](#),” *Papers in Regional Science*, vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#) (данните са за 2019 г.).

⁴⁶ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions’ Scorecards and Benchmark Tool](#).

Северозападният район (СЗР) се намира по поречието на река Дунав, граничи с Румъния на север и със Сърбия на запад. Това е най-слабо развитият в социално-икономическо отношение район не само в България, но и в целия Европейски съюз. Той е и най-слабо населеният район в България.⁴⁷ Северозападният район е силно засегнат от демографската криза, като населението му се е свило с още 22 132 души през последните две години. Районът се състои от пет области: Видин, Монтана, Враца, Плевен и Ловеч. Столица на района е град Плевен.

БВП на СЗР е в пъти по-малък от този на другите райони. Той има най-ниския БВП на глава от населението в България.⁴⁸

Регионалното иновационно табло на ЕС определя района като *нововъзникващ иноватор*, като районите, които попадат в тази група са най-малко иновативните райони в ЕС.⁴⁹ Като цяло не се наблюдава концентрация на водещи високотехнологични производства и иновативни дружества в района. Общите преки чуждестранни инвестиции на нефинансовия сектор са в размер на едва 623 млн. евро, което е под 2,5% от общите за страната и осем пъти по-малко от средното за другите райони.⁵⁰

28 622 предприятия от нефинансовия сектор имат дейност в СЗР (7% от общия брой в страната) и генерират приходи от 8 396 млн. евро.⁵¹

Броят на успешно възложените договори по търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки (TED)⁵² над прага от 130 хил. евро, е 413, или под средния за страната – 494.

Общинските местни власти имат натрупан опит в управлението на европейски проекти с публични инвестиции, но поради слабости в управлението, включително наличие на корупция и липса на стратегическа визия, инвестициите в частен конструктивен капитал са малко.

Наред с демографската криза районът изпитва сериозни проблеми с качеството на образованието. Като цяло липсва силна, съвременна и интегрирана образователна мрежа, която да снабдява бизнеса с необходимия средно- и висококвалифициран персонал.

Територия:
19 047 км²

Население:
720 172 души

БВП на глава от
населението: **5 357 евро**

**Приоритетни области в
Иновационната стратегията
за интелигентна специализация
2021 – 2027 г.:**

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни творчески индустрии

⁴⁷ НСИ, *Население по статистически райони, възраст, местоживеее и пол*, 12.04.2021 (последните налични данни са за 2020 г.).

⁴⁸ НСИ, *БВП – регионално ниво*, 28.01.2021.

⁴⁹ European Commission, *Regional innovation scoreboard (RIS 2021)*, 2021.

⁵⁰ НСИ, *Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области*, 30.11.2020 (последните налични данни са за 2019 г.).

⁵¹ НСИ, *Приходи от дейността*, 31.08.2021 (последните налични данни са за 2020 г.).

⁵² Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на *Притурка към Официален вестник на ЕС*, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Запазване на стабилна икономическа активност на населението на възраст 15 и повече години през последните две години; необходими са обаче допълнителни усилия за повишаването ѝ и предотвратяване на намаляването на населението.

Повишаване на размера на преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия през последните години.

Увеличаване на броя на МСП със собствена иновационна дейност чрез приоритизиране на финансирането от ЕС за района.

Въведени от голям брой предприятия продуктови иновации, развити от самите тях, макар да ги реализират основно на вътрешния пазар в България.

Развитие на нишова специализация в някои перспективни производства като автомобилната индустрия.

Недостатъци

Намаляване на населението и повишаване на средната възраст на работната сила.

Нарастваща безработица.

Най-ниската средна работна заплата за страната.

Нисък ръст на БВП.

Нискотехнологична иновационна дейност по отношение на продуктите иновации.

Малък брой предприятия в района със собствени НИРД звена.

Малък брой научноизследователски и университетски звена и ниско равнище на знания и технологичен трансфер.

Намаляваща заетост в и финансиране за НИРД.

Възможности за привличане на конструктивен капитал:

основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- Районът има несъществен потенциал за развитие на високи технологии в сектор ИКТ. В два от градските центъра – Враца и Плевен, има обещаващи дружества, които биха могли да изградят силни местни общности.
- През последните години община Враца прилага мерки за превръщането на града в интелигентен град.
- Град Видин подготвя дългосрочна стратегия за енергиен преход. Така през 2023 г. Видин ще бъде единствената община в България с такава дългосрочна стратегия.
- Усеща се липсата на технически университет в района, особено във връзка с недостига на инженерен персонал за нуждите на бизнеса.
- Автоматизацията на производството е неизбежна, но има нужда от квалифицирани хора, които да създават повече стойност по веригата. Ще бъдат изградени регионални иновационни и цифрови центрове в подкрепа на този процес. В допълнение са необходими образователни реформи на всички нива и за всички възрасти.
- Незадоволителната инфраструктурна свързаност на центровете в района с другите северни регионални центрове в страната възпрепятства мобилността на работещите и учащите се.
- Частни организации в сферата на ИКТ развиват потенциала на Враца в тази сфера от няколко години, предлагайки обучения по програмиране, дигитален маркетинг, дизайн, тестване на софтуер, както и предоставяне на възможности за споделени работни места.

Таблица 7. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 8. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – СЗР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Видин	46	48	229	374	4 466
Враца	74	456	413	1 093	6 789
Ловеч	51	176	334	650	5 258
Монтана	75	149	316	625	4 869
Плевен	82	266	684	1 196	5 017
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

Много общини в СЗР се отличават с голям брой привлечени публично финансирани проекти по различни програми на ЕС, особено проекти, свързани с иновации и регионално развитие. Това е пряко следствие от приоритизирането от централното правителство на финансирането на инвестиции в СЗР със средства от ЕС. На практика обаче с евро-

пейските програми често се стимулират инвестиции в района, без да се отчитат реалните бизнес нужди, възможности и динамиката на местния пазар. Това създава предпоставки за привличане на капитал за фиктивни проекти, които не са устойчиви във времето и биват прекратени след приключване на финансирането. На тези бизнес проекти често им липсва

визия и те нямат реално отражение върху развитието на местната икономика. Това на практика води до корозия на бизнес средата.

Подобни структурни недостатъци обуславят факта, че част от общините в СЗР са сред тези с най-висок резултат по привличане на европейски средства на глава от населението в страната. Независимо от това очакваното въздействие на инвестициите често остава незадоволително. Като цяло тези публични инвестиции не са в състояние да привлекат частен конструктивен капитал. На този етап няма категорични доказателства, че е постигната една от основните цели на финансирането от ЕС за регионално сближаване както в страната, така и по отношение достигане на средното европейско равнище.

В периода 2021 – 2027 г. дори още повече национално финансиране и средства от ЕС ще бъдат насочени към северните райони на България в опит да се намалят различията в развитието в сравнение с останалата част на страната.

Градовете Видин и Плевен ще получат също така отделен бюджет за подпомагане на клъстеризацията за регионално развитие. Общините Враца, Лом, Монтана, Ловеч и Троян в СЗР ще получат приоритетно финансиране по програма „Развитие на селските райони 2021 – 2027“⁵³. С клъстерния подход се предвижда да се обнови и подобри образът на района като надеждна дестинация за инвестиции, което е особено важно във връзка с атрактивността му за чуждестранните инвеститори.

В допълнение следва да се отбележи, че инфраструктурната свързаност между северните райони в България е слаба, което допълнително ограничава техния инвестиционен потенциал.

ПЧИ, НИРД и иновации

Общите преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в СЗР са в размер на 623 млн. евро, със значителни дисбаланси в рамките на района⁵⁴. Например област Враца

наскоро отчете изтичане на ПЧИ, тъй като продължава да бъде една от най-слабо развитите български области с най-малък брой регистрирани предприятия.

Районът е сред най-слабите иноватори в ЕС и е класифициран като *нововъзникващ иноватор*.⁵⁵ В него няма доставчици на иновации. Много от ориентирани към иновации дружества и граждани и наскоро завършилите предприемачи напускат района. Има все пак обещаващи примери на традиционен и високотехнологичен бизнес, който може да се превърне в ядрото на секторната и регионалната интелигентна специализация.

За целия период след 2011 г. районът е водещ в страната по един от най-важните индикатори за иновационна дейност – продуктови и процесни иновации, дял на иновативните МСП и продажби на нови продукти. Това е пряк резултат от въвеждането на бонусни точки и преференции за дружествата от този район при кандидатстване за предоставяне на безвъзмездни средства по програмите за финансиране от ЕС, и по-конкретно по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014 – 2020 г.“⁵⁶

Броят на иновативните предприятия е 1 147, или 3,94% от всички предприятия, регистрирани в района.⁵⁷

Общите разходи за НИРД в района са в размер на 16,415 млн. евро, като 3/4 от тях идват от бизнеса. Само малък дял от предприятията в района обаче имат свои собствени научноизследователски звена. Северозападният район е единственият район в страната, в който се отчита намаляване на разходите за НИРД дори преди пандемията от COVID-19. Това се дължи най-вероятно на намаления размер на подкрепата от ЕС за публично финансиране.

Персоналът, зает с НИРД в СЗР, е 1 639 души. Поради малкия брой научноизследователски и университетски звена в района неговият дял от общия брой в страната е само 4,68%. Подобно на ситуацията с финансирането, броят на заетите с НИРД служители в предприятията също е намалял напоследък.⁵⁸

⁵³ Програмата за развитието на регионите 2021 – 2027 г. е съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и от Фонда за справедлив преход. Програмата все още е в процес на финализиране и проект е на разположение на bgregio.eu.

⁵⁴ НСИ, *Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области*, 30.11.2020.

⁵⁵ European Commission, *Regional innovation scoreboard (RIS 2021)*, 2021.

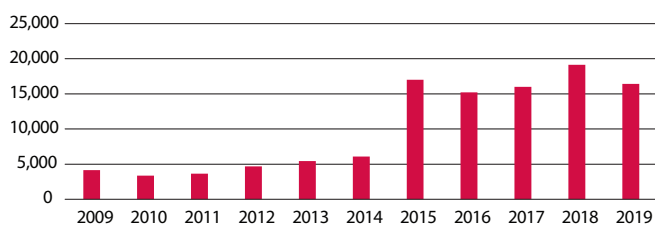
⁵⁶ За повече информация вж. [уебсайта](#) на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014 – 2020 г. (ОПИК).

⁵⁷ Съгласно последните налични данни на НСИ (2016 – 2018 г.).

⁵⁸ НСИ, *Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол*, 26.02.2021 (последните налични данни са за 2019 г.).

За разлика от другите райони броят на студентите в университетите и колежаите се е увеличил значително в СЗР.⁵⁹ Дуалното образование също набира популярност и все повече предприятия и училища възприемат тези принципи.

Фигура 11. Разходи за НИРД в Северозападния район (хил. евро)

Източник: НСИ.

Северозападният район е специализиран в отрасли като оптика, комуникационно оборудване, фармацевтика, производство на непластмасови материали, дрехи, текстил и дървообработване. В района се намира най-голямата електроцентрала на Балканите – атомната електрическа централа „Козлодуй“, като районът привлича специализирани инженерни дружества за нейната поддръжка.

Районът има потенциал да се специализира в биотехнологии, мехатроника, автомобилна и селскостопанска индустрия, включително органично и интелигентно земеделие. Има все още неразработен потенциал за развитие на селския туризъм.

Районът е определил като приоритет в развитието си електрическите превозни средства (велосипеди и автомобили). Немски производител на електрически автомобили наскоро обяви своите инвестиционни намерения за сглобяване на електрически превозни средства в близост до град Ловеч. Сред обещаващите средно- до високотехнологични и средно- до нискотехнологични дейности в този район са производството на метални изделия, каучукови/пластмасови продукти и машини/оборудване. Има също така високотехнологични производства в района, като фармацевтичните заводи във Враца и Ловеч, и производството на компютърни, електронни и оптични продукти във Видин.

⁵⁹ Увеличение със 110% от учебната 2011/2012 до 2018/2019 година. Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ), Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

Основното предизвикателство пред бизнеса е недостигът на технически и инженерни специалисти. Публично-частните партньорства са ограничени поради ниското доверие на дружествата в регионалните органи на властта.

По отношение на интелигентната специализация в периода 2014 – 2020 г. СЗР е насочен към мехатрониката и чистите технологии, ИКТ и информатика, индустрията за здравословен живот и биотехнологиите и новите технологии в креативни и рекреативни индустрии.

Цифровизация

Активни бизнес участници в СЗР са разработили и представили за финансиране пред Европейската комисия две предложения за Европейските цифрови иновационни хъбове (от общо 17 за страната):⁶⁰ 1) Цифрово бъдеще и 2) Дигитален иновационен хъб – Северозапад към Аутомотив клъстер България.

Северозападният район е най-лошо представящият се български район по отношение на цифровите умения. През 2020 г. в района има едва 3 000 заети ИКТ специалисти, което представлява спад в сравнение с предходни години.

Заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологично производство и наукоинтензивни високотехнологични услуги) заема 1,7% в общата заетост през 2020 г. (4 400 души и намалява). Този индикатор за страната като цяло е 4,2% през 2020 г. (131 хил. души).⁶¹

Само 17% от населението използва интернет за достъп до публични услуги, което е в пъти по-малко от средното за Европа⁶².

⁶⁰ Национален подбор на европейски цифрови иновационни хъбове в България по програмата „Цифрова Европа“ 2021 – 2027 г.

⁶¹ EUROSTAT, *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)*, последна актуализация 11.09.2021.

⁶² Според данни от EUROSTAT, *Individuals who used the internet for interaction with public authorities*, последна актуализация 25.05.2021. Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

Зелени технологии и декарбонизация

Развитието на автомобилния сектор (електрически превозни средства) в СЗР може да се превърне в основна движеща сила за зелена трансформация в района. В района има неразработен потенциал за производство на водна, вятърна, слънчева и геотермална енергия, както и енергия от биомаса и отпадъци. Северозападният район има сериозен потенциал за възприемане и внедряване на високотехнологични проекти, свързани с интелигентно селско стопанство (включително биоземеделие).

Северозападният район е водещ в производството на слънчева енергия, чиито инсталирани мощности представляват 15,5% от общото количество на този енергиен източник в страната. Плевен, Враца и Долна Митрополия са едни от общинските центрове, в които се произвежда слънчева енергия.⁶³ Община Плевен например е разработила краткосрочна програма за насърчаване на възобновяемите енергийни източници и биогоривата в периода 2020 – 2023 г.

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- Агенция за регионално и икономическо развитие – Враца
- Агенция за регионално развитие и Бизнес център – Видин
- Сдружение на дунавските общини (Русе)
- Търговско-промишлената палата – Враца
- Клъстер „Мехатроника и автоматизация“ (Враца)
- „Ромтех-3 Ес“ ЕООД (Враца)
- „Техкерамик-М“ ООД (Мездра)
- „ЛЕОНИ България“ ЕООД (Плевен)

⁶³ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)⁶⁴

34,9

(място: 230/240)⁶⁵
Нововъзникващ
иноватор

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)⁶⁶

19,1

(място: 241/268)⁶⁷

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)⁶⁸ **4 557**

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)⁶⁹

27,6

(място: 161/202)⁷⁰

⁶⁴ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

⁶⁵ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. [Hollanders, H., and Es-Sadki, N., RIS 2021 – Methodology Report](#), European Commission, 2021.

⁶⁶ European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

⁶⁷ RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, European Commission, 2019.

⁶⁸ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

⁶⁹ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., "Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time," *Papers in Regional Science*, vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#).

⁷⁰ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions' Scorecards and Benchmark Tool](#).

Северен централен район (СЦР) се намира в Северна България по поречието на река Дунав. Той е един от най-малките райони за планиране.⁷¹ Основните административни области в СЦР са Русе, Велико Търново, Габрово, Силистра и Разград. Регионалната столица е гр. Русе, който разполага с най-голямото речно пристанище в България.

С БВП от 4 557 млн. евро, СЦР е почти седем пъти по-малък от най-просперирация ЮЗР, чийто БВП е 30 951 млн. евро. СЦР е с втория най-нисък БВП на глава от населението в България след Северо-западен район – 5 852 евро (при средно равнище в страната от 7 592 евро).⁷² Налице е значителен вътрешен икономически дисбаланс между областите в района. Област Силистра изостава съществено от останалите.

Относително слабата инфраструктурна свързаност между Северна и Южна България, както и липсата на добри вътрешни връзки в Северна България все още са пречка за инвестиционната дейност в този район. Привлечените ПЧИ в СЦР са в размер на 1 121 млн. евро.⁷³ Районът е класифициран като *нововъзникващ иноватор* и е сред най-слабо представящите се по този показател в Европейския съюз⁷⁴.

Предприятията от нефинансовия сектор, които извършват дейност в района са 36 225 (8,8% от общия брой в страната). Генерираните от тях приходи са в размер на 12 813 млн. евро, като с най-голям дял са МСП.⁷⁵

Броят на успешно възложените договори за търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки (TED)⁷⁶ за над 130 хил. евро, е 296 или почти два пъти по-малък от средния за страната – 494. Инвестициите на средства от ЕС в СЦР също са под средното равнище за страната.

Висшето образование е относително добре развито в района, но задържането на персонал продължава да бъде съществено предизвикателство за предприятията.

Територия:
14 668 км²

Население:
764 897 души

БВП на глава от населението: 5 852 евро

Приоритетни области в Иновационната стратегията за интелигентна специализация 2021 – 2027 г.:

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни творчески индустрии
- Информатика и ИКТ

⁷¹ НСИ, *Население по статистически райони, възраст, местоживееене и пол*, 12.04.2021.

⁷² НСИ, *БВП – регионално ниво*, 28.01.2021.

⁷³ НСИ, *Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области*, 30.11.2020.

⁷⁴ European Commission, *Regional innovation scoreboard (RIS 2021)*, 2021.

⁷⁵ НСИ, *Приходи от дейността*, 31.08.2021.

⁷⁶ Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на *Притурка към Официален вестник на ЕС*, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Част от Дунавската зона с четири пристанища – Русе, Свищов, Тутракан и Силистра.

Повишаване размера на привлечените преки чуждестранни инвестиции през последните години.

Повишен дял на финансирането на НИРД от страна на предприятията.

Обещаваща научна мрежа от организации в областта на НИРД.

Лидерска позиция в областта на патентната дейност.

Фокус върху предприемачеството и иновациите от страна на местното управление.

Относително добре развита верига на доставки във висотехнологични области като мехатрониката, ИКТ, фармацевтиката, биотехнологиите и автомобилната промишленост.

Желание за участие на предприятията в публично-частни партньорства, включително във връзка с развитието на инфраструктурата; управлението на индустриални и бизнес зони; както и в предоставянето на общо обучение и възможности за образование.

Недостатъци

Намаляване на населението и повишаване на средната му възраст.

Отрицателен естествен прираст.

Нарастваща безработица и недостиг на работна ръка, които продължават да са сред най-съществените пречки пред бизнеса.

Много ниски разходи за труд, които не мотивират квалифицираните лица и тези с умения да се развиват професионално в района.

Предпоследно място в страната по отношение на броя служители, наети в НИРД.

Малък дял на предприятията в района с въведени организационни и маркетингови иновации.

Възможности за привличане на конструктивен капитал:

основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- В района се разработват публични проекти за зелен растеж, насочени предимно към мерки за енергийна и ресурсна ефективност (напр. интелигентни контейнери за отпадъци и електрически обществен транспорт в Габрово).
- Информационните технологии и услугите са най-динамичните сектори в Габрово и Русе през последните няколко години (например дружеството Сиентиа в момента инвестира над 3 млн. евро в офис за предоставяне на услуги за софтуерно инженерство и ИТ консултиране в Габрово).
- Клубове по автоматика и роботика са създадени към училища и университети в Русе, Габрово и Велико Търново за насърчаване на предприемачеството в сферата сред младежите.
- Габрово е добър пример за насърчаване на предприемачеството (напр. чрез хакатони за младежи и стартиращи предприятия).
- Необходимост от инфраструктурно/пътнотранспортно развитие по оста Габрово, Велико Търново и Русе. Това ще подобри мобилността на учениците, студентите и служителите в района.
- Габрово е регионален център със силен индустриален профил, с добро сътрудничество между Техническият университет, бизнес общността и местното управление. Това партньорство създава условия за внедряването на дигитални, инженерни и иновационни решения в целия район. Община Габрово е един от първенците по усвояване на европейски средства от години.
- СЦР има добри предпоставки за развитие на селския и планинския туризъм.

Таблица 9. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 10. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – СЦР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Велико Търново	75	315	754	1 325	5 661
Габрово	29	305	351	794	7 385
Разград	71	151	291	594	5 326
Русе	72	427	724	1 417	6 530
Силистра	71	66	231	427	3 930
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

В района работят няколко големи международни дружества, които привличат и концентрират МСП и стартиращи предприятия около себе си (особено в сектор ИКТ).

Местните власти в СЦР се стремят да организират регионални събития за насърчаване и подкрепа на стартиращи предприятия и високотехнологични проекти. Община Габрово например е домакин на хакатони и иновационни лагери вече от няколко години, с което подкрепя предприемаческия дух и предоставя възможности за развитие на идеите чрез менторски програми и бизнес акселератори.

Общините Русе, Враца и Габрово и Габровската търговско-промишлената палата са особено активни и отдадени на постигането на целите за регионално развитие.

През програмния период 2021 – 2027 г. повече ресурси от европейските и националните средства ще бъдат насочени за вътрешнорегионално развитие и сътрудничество. Такава подкрепа за интегрирано градско развитие ще бъде предоставена също така по териториалния инструмент на ЕС по цел на политика 5 „Европа по-близо до гражданите“ (Регламент за общоприложимите разпоредби) и по Програмата за развитие на регионите 2021 – 2027 г. В резултат на това 10 градски общини ще бъдат финансирани допълнително за разработването на 4 градски клъстера, обхващащи районите от ниво NUTS II. От Северен централен район и Североизточен район, които попадат в една клъстерна група, за бенефициенти са избрани общините Русе, Велико Търново и Варна.⁷⁷

⁷⁷ Програмата за развитието на регионите 2021 – 2027 г. е съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и от Фонда за справедлив преход. Програмата все още е в процес на финализиране и проект е на разположение на bgreio.eu.

ПЧИ, НИРД и иновации

Общите преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в СЦР са нараснали до 1 121 млн. евро.⁷⁸ Има големи диспропорции при разпределението на ПЧИ в рамките на района, като Габрово, Русе и Велико Търново са с най-голям дял.

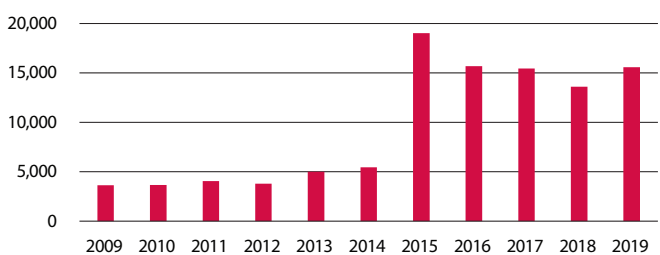
СЦР попада в групата на нововъзникналите иноватори и се нарежда на 230-то място по резултати на иновационната система сред 240 района в ЕС. Иновационното представяне на СЦР се е подобрило незначително през последното десетилетие (2,1% промяна в периода 2014 – 2021 г.).⁷⁹ То остава значително под средното за ЕС.

Броят на иновативните предприятия в СЦР е 1 625, или 4,4% от броя на регистрираните в района предприятия.⁸⁰

Общите разходи за НИРД в района са в размер на 15,575 млн. евро, от които над 90% идват от бизнеса.⁸¹ Ограниченото публично финансиране за НИРД се отразява негативно върху изпълнението на програмите за интегрирани, координирани и мултидисциплинарни научни изследвания за насърчаване на иновациите и регионалното икономическо развитие.

СЦР се нарежда на предпоследно място в страната по брой служители, заети в НИРД – 2 350 души.⁸²

Фигура 12. Разходи за НИРД в Северния централен район (хил. евро)

Източник: НСИ.

⁷⁸ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

⁷⁹ European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

⁸⁰ Съгласно последните налични данни на НСИ (2016 – 2018 г.).

⁸¹ НСИ, Разходи за НИРД по статистически райони и сектори, 26.02.2021 (последните налични данни са за 2019 г.).

⁸² НСИ, Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол, 26.02.2021.

Броят на студентите в университетите в СЦР е намалял с над 20% през последното десетилетие – т.е. с по-бърз темп от средния за страната⁸³. Важно е да се открий значението на техническите университети в Русе и Габрово. Центровете, лабораториите и студентските клубове за НИРД функционират в техните рамки (напр. клуб по роботика в Русе) в тясно сътрудничество с предприятията. Двата университета участват активно в национални и международни партньорства и развиват високотехнологични проекти с предприятията.

Промишлените сектори, като производство на храни и напитки, машиностроене, химикали, фармацевтика, пластмаси и текстил, преобладават в района. Висок е дялът на плодородните и запазените земеделски територии и животновъдството, а туризмът завършва списъка с водещи икономически възможности.

Районът има особено силен потенциал за добавяне на стойност и за допълнителна специализация в ИКТ, мехатрониката, автомобилната индустрия, селското стопанство и енергетиката (включително цифровизация и зелен растеж на публичните органи и частните предприятия). В момента водещият високотехнологичен сектор в района е мехатрониката, където добавената стойност е най-висока, следван от ИКТ.

По отношение на интелигентната специализация през 2014 – 2020 г. СЦР акцентира върху мехатрониката и чистите технологии, здравословния начин на живот и биотехнологиите, информатиката и ИКТ. СЦР е единственият район, който разработи своя собствена Стратегия за интелигентна специализация на Северен централен район 2015 – 2020 г. В допълнение община Русе изготви Иновативна стратегия за интелигентна специализация за периода 2016 – 2025 г.

Цифровизация

СЦР е разработил два от 17-е национални проекта за Европейските цифрови иновационни хъбове, представени за финансиране на ЕК:⁸⁴ 1) Регионален иновационен център „Амбициозно Габрово“ и 2) Сдружение „Дунавски дигитален иновационен хъб“.

По повечето показатели районът е около средното равнище за страната, но изостава значително от средното равнище за ЕС.

СЦР се представя под средното равнище за страната по отношение на цифровите умения. През 2020 г. около 4 700 специалисти в района са били заети в ИКТ, което е спад в сравнение с предходните години.⁸⁵ Заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологичното производство и наукоинтензивните високотехнологични услуги) е постоянна – 2,4% през 2020 г. (8 300 души) от общата заетост в района. Тя е по-ниска от същия показател за страната – 4,2% през 2020 г. (131 хил. души).⁸⁶

Дялът на лицата, които използват интернет за взаимодействие с публичните органи в СЦР, е едва 17%, което е под средното равнище за страната.⁸⁷

⁸³ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северен централен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

⁸⁴ Национален подбор на европейски цифрови иновационни хъбове в България по програмата „Цифрова Европа“ 2021 – 2027 г.

⁸⁵ EUROSTAT, *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)*.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Според данни от EUROSTAT, *Individuals who used the internet for interaction with public authorities*. Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

Зелени технологии и декарбонизация

Природните условия в Северния централен район са едни от най-неблагоприятните за използване на възобновяеми енергийни ресурси в страната. В резултат районът има най-малък дял в инсталираните мощности за енергия от възобновяеми източници – само 2,7% от общия в страната.⁸⁸ СЦР използва предимно слънчева енергия и инсталираните мощности представляват 9% от общите за страната.

Габрово инвестира в технологии, с които да се превърне в зелен и интелигентен град с капацитет за наблюдение на трафика, качеството на въздуха и водата в реално време. Освен това общината е планирала разширяване на цифровизацията, така че да обхване публичната администрация и услугите, които се предоставят на бизнеса и гражданите. Общината ще бъде домакин на „Gabrovo Green Accelerator“ – целта на акселератора е да осигури достъп до обучение и финансиране на екологични дружества в ранните етапи от тяхното развитие. Победителите ще използват наградата да развият свой собствен устойчив бизнес в общината.

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- Регионален иновационен център „Амбициозно Габрово“
- „Мехатроника“ АД (Габрово)
- „СТС Пак Холдинг“ ООД (Габрово)
- Бизнес център за подпомагане на МСП (Русе)
- Център за устойчиво регионално развитие (Габрово)
- Високотехнологичен бизнес инкубатор (Габрово)
- Фондация „Евро-перспективи“ (Габрово)
- Високотехнологичен парк (Велико Търново)
- Асоциация на дунавските общини (Русе)
- Клъстер Черноморска икономическа зона (Варна)
- StartUP Factory (Русе)
- „Сирма Солюшънс“ АД (офис Русе)
- „Мусала Софт“ АД (офис Русе)

⁸⁸ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северен централен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: СЕВЕРОИЗТОЧЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)⁸⁹

35,5

(място: 229/240)⁹⁰
Нововъзникващ
инноватор

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)⁹¹

20,01

(място: 240/268)⁹²

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)⁹³

6 308

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)⁹⁴

19,6

(място: 177/202)⁹⁵

⁸⁹ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

⁹⁰ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. Hollanders, H., and Es-Sadki, N., *RIS 2021 – Methodology Report*, European Commission, 2021.

⁹¹ European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

⁹² RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, European Commission, 2019.

⁹³ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

⁹⁴ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., "Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time," *Papers in Regional Science*, vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#).

⁹⁵ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions' Scorecards and Benchmark Tool](#).

Североизточният район (СИР) е най-малкият район в България, който граничи с Черно море и река Дунав. Административните области в СИР са: Варна, Шумен, Търговище и Добрич. Варна е най-голямата област и в нея живее над половината от населението на района. Земеделските територии заемат 68,3% от общата площ на района. В района се намират някои от най-плодородните земи в страната.

СИР заема второ място в страната по отношение на БВП на глава от населението. Инвестициите в района са концентрирани главно в област Варна, предвид нейната привлекателност като туристически и логистичен център на Черноморското крайбрежие. Общите преки чуждестранни инвестиции в Североизточния район за планиране са в размер на 2 460 млн. евро⁹⁶. Варна, третият по брой на населението град, е лидер по иновационни дейности в Северна България.

Следва да се отбележи, че област Варна е значително по-напреднала от останалите области на СИР по отношение на икономическото си развитие. Варна постепенно се превръща в предпочитана крайбрежна дестинация за аутсорсинг, което може да бъде първата стъпка към изграждането на силно ядро от високотехнологичен бизнес в бъдеще.

Предприятията от нефинансовия сектор, които извършват дейност в района, са 52 549 (12,8% от общия брой в страната). Те генерират приходи от 15 577 млн. евро, като най-голям дял в тях заемат МСП.⁹⁷

Броят на успешно възложените договори за търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки (TED)⁹⁸ над прага от 130 хил. евро, е 338, доста под средния за страната – 494.

Районът все още изостава в голяма степен по отношение възприемането на цифровизацията и зелените технологии от бизнеса и местните власти, в сравнение със средното равнище в ЕС.

Територия:
14 645 км²

Население:
922 230 души

БВП на глава от
населението: **6 805 евро**

**Приоритетни области в
Иновационната стратегията
за интелигентна специализация
2021 – 2027 г.:**

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни творчески индустрии
- Информатика и ИКТ

⁹⁶ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

⁹⁷ НСИ, Приходи от дейността, 31.08.2021.

⁹⁸ Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на Притурка към Официален вестник на ЕС, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Възможности за участие в международното Черноморско икономическо сътрудничество.

Варна е най-голямото многофункционално българско морско пристанище с модерно оборудване и специализирани терминали и разполага с международно летище.

Нарастващ БВП на глава от населението във всички области на района.

Второ място по отношение на средната годишна заплата в страната.

Тенденция към повишаване на размера на финансирането на НИРД в района; увеличение на броя на служителите в НИРД във фирмения сектор.

Първо място в страната с най-висок дял предприятия, осъществили продуктови иновации.

Добър потенциал за развитие на морската индустрия, селското стопанство и туризма.

Възможности за развитие на нови вятърни и слънчеви енергийни мощности.

Недостатъци

Намаляващо и застаряващо население.

По-висока безработица от средната за страната.

Отлив на ПЧИ през последните години.

Недобре развита транспортна, техническа и цифрова инфраструктура.

Ниска активност на предприятията във връзка с участието във форми на технологичен трансфер.

Трудности в набирането на висококвалифицирани служители.

Недостатъчни възможности за свързаност и изграждане на мрежи между местните органи, науката и бизнеса.

Значителни социално-икономически различия в рамките на района.

Начини за привличане на конструктивен капитал:

основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- „Варна – град на знанието“ – Меморандум за сътрудничество между общината, големи, иновативни ИТ компании и научноизследователски институти, които цели да обедини усилията за интелигентна специализация на района. Някои от основните заложені проекти включват: а) разработване на високотехнологична индустриална зона във Варна; б) изграждане на високотехнологична иновационна зона „Малка чайка“ във Варна; в) ремонт на математическата гимназия и други професионални училища в града.
- Шумен и Търговище също правят стъпки да се превърнат в интелигентни градове – чрез внедряване на решения за следене на трафика, въздуха, видеонаблюдение и др.
- Във Варна има училище по роботика, както и клуб по роботика в Техническият университет. В Шумен е създадена Робоакадемия, за да се провокира интересът на младите хора към науката и технологиите.
- Синята икономика има голям потенциал за развитие в СИР и иновативни дружества като Сий Хармони са доказателство за успех.
- Потенциал за зелен растеж и решения за енергийна ефективност се забелязват не само в традиционните или крайбрежните инсталации, но също така в крайбрежните водни турбини, технологиите за улавяне на енергия от вълните, от приливите, както и плаващи слънчеви панели и фотоволтаични енергийни паркове.
- Селскостопанският сектор крие значителен потенциал за района, но се нуждае от модернизация; това може да се извърши чрез въвеждане на дигитални решения, които свързват държавата с бизнеса, включително с потенциални инвеститори.
- В община Варна се разработват интелигентни системи за намиране и предлагане на най-подходящите терени за потенциални инвеститори. Общината е запозната с тези решения и предприема стъпки за цифровизиране на своите системи, но все още липсва административна готовност сред служителите за този вид бизнес

Таблица 11. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 12. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – СИР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Варна	89	834	2 470	3 931	8 355
Добрич	102	171	490	884	5 118
Търговище	59	168	288	596	5 353
Шумен	85	246	443	897	5 203
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

През 2020 г. Варна предприе инициативата „Варна – град на знанието“, което доведе до подписването от общината, образователните институции и предприятията в града на Меморандум за сътрудничество за насърчаване на регионалното развитие и интелигентната специализация. Инициативата е насочена към дългосрочна трансформация на икономическия профил на Варна и района чрез цифрови, ино-

вативни и зелени решения за висока производителност и доходи. Водещи секторни и национални асоциации като Биотехнологичен и здравен клъстер, Клъстер Изкуствен интелект България, Обединено дрон общество, Българската работодателска асоциация за иновативни технологии и Професионалната асоциация по роботика и автоматизация участват в Меморандума.

В периода 2021 – 2027 г. повече ресурси от европейските и националните средства ще бъдат насочени за вътрешнорегионално развитие и сътрудничество. Такава подкрепа за интегрирано градско развитие ще бъде предоставена и по териториалните инструменти на ЕС и по Програмата за развитие на регионите 2021 – 2027 г. В резултат 10 градски общини ще бъдат финансирани допълнително за разработването на 4 градски клъстера. От Северния централен район и Североизточния район, които попадат в една клъстерна група, за бенефициенти са избрани общините Русе, Велико Търново и Варна.⁹⁹

ПЧИ, НИРД и иновации

Общата сума на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в СИР е в размер на 2 460 млн. евро.¹⁰⁰ Всички области в района, с изключение на Търговище, отбелязват спад в ПЧИ през последните години. Отчасти това се дължи на повишената политическа нестабилност в страната. В същото време, местни водещи организации отчитат повишен чуждестранен инвеститорски интерес към индустриалните зони в Шумен и Варна.

СИР попада в групата на нововъзникващите иноватори и се нарежда на 229-то място по резултати на иновационната система сред 240 района в ЕС. Представянето на иновациите в СИР се повишава постепенно през последното десетилетие (8,4% промяна в периода 2014 – 2021 г.).¹⁰¹

Районът има потенциал за регионална и секторна специализация както в традиционните, така и във високотехнологичните сектори. Наличието на големи площи земеделски земи и морето дават перспективи за развитие на селското стопанство, туризма и енергетиката.

Броят на иновативните предприятия в СИР е 1 620, или 3,02% от броя на всички предприятия, регистрирани в района.¹⁰²

⁹⁹ Програмата за развитието на регионите 2021 – 2027 г. е съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и от Фонда за справедлив преход. Програмата все още е в процес на финализиране и проект е на разположение на bgregio.eu.

¹⁰⁰ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

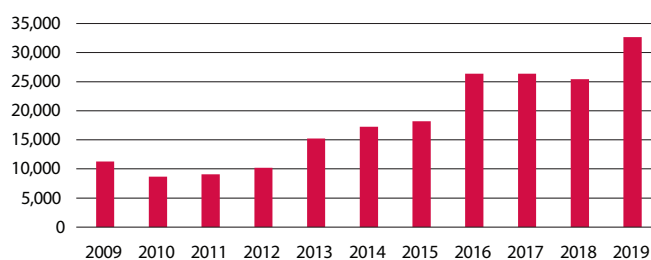
¹⁰¹ European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹⁰² Съгласно последните налични данни на НСИ (2016 – 2018).

Общите разходи за НИРД в района са в размер на 32,647 млн. евро, от които малко над половината идват от бизнеса. Данните показват силно годишно повишение. По отношение на нарастването на разходите за НИРД, съгласно данните, СИР е пред всички други райони, с изключение на Южен централен.

Персоналът, зает с НИРД в регионалната икономика, е около 3 687 души¹⁰³. Броят на персонала в предприятията е 1/4 от общия брой заети с НИРД в региона. Броят на студентите в университетите в СИР е намалял с 32% през последното десетилетие, или с повече от средното намаление за страната (-20,7%)¹⁰⁴.

Фигура 13. Разходи за НИРД в Североизточния район (хил. евро)

Източник: НСИ.

Североизточният район има традиции в следните индустрии: хранително-вкусова, химическа, строителство, електрическо оборудване, текстил и кожи, селско стопанство и туризъм (основно летен). Морската индустрия е от особено значение за икономиката на района, включително корабоплаване, пристанищно управление, строителство и ремонти на кораби, управление на морските ресурси, морска наука и образование, както и всички други дейности и услуги, обхващащи морския бизнес.¹⁰⁵

Варна се превърна в регионален хъб за по-високотехнологични сектори, като мехатроника, свързана с морската индустрия, и ИКТ. Също така Варна е дестинация за аутсорсинг. В Добрич има възможности за развитие на селското стопанство и биотехнологиите (фармацевтика и козметика). Иновативни дру-

¹⁰³ НСИ, Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол, 26.02.2021.

¹⁰⁴ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Североизточен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

¹⁰⁵ МРРБ, Годишен доклад за наблюдение на актуализирания документ за изпълнението на регионалния план за развитие на Североизточен район 2011 – 2013 г., 2012.

жества се появяват с решения за цифровизация на селското стопанство.

Има среднотехнологично производство на каучук/пластмаса в Добрич и Шумен, на химически продукти и транспортно оборудване във Варна, на електрическо оборудване и метални продукти в Търговище, и на метални и минерални продукти в Шумен.

Във връзка с интелигентната специализация в периода 2014 – 2020 г. СИР постави акцент върху мехатрониката и чистите технологии, здравословния живот и биотехнологиите, както и върху новите технологии в креативните и рекреативните индустрии.

Цифровизация

Има само едно подадено от СИР проектно предложение във връзка с Европейските цифрови иновационни хъбове от сдружение „Варненски цифров иновационен хъб“.

СИР изостава от средното равнище за ЕС, но е в рамките на средното за страната по отношение на цифровизацията, включително по показатели, свързани с бизнес цифровизацията, степента на проникване на електронното управление и степента на възприемане на цифровизацията в обществото.

През 2020 г. в района има около 5 800 заети специалисти в ИКТ, което е намаление в сравнение с предходни години.¹⁰⁶ Заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологично производство и наукоинтензивни високотехнологични услуги) спада до 1,4% през 2020 г. (8 300 души) от общата заетост в района. Тя е по-ниска от същия индикатор за страната – 4,2% през 2020 г. (131 хил. души).

Делът на лицата, които използват интернет за взаимодействие с публичните органи в СИР, е 26%, отчитайки втория най-висок резултат сред районите на страната.¹⁰⁷

¹⁰⁶ EUROSTAT, *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)*.

¹⁰⁷ Според данни от EUROSTAT, *Individuals who used the internet for interaction with public authorities*. Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

Зелени технологии и декарбонизация

Природните условия в района са подходящи за развитието на възобновяемата енергия, предимно слънчева и вятърна на сушата и в морето.

Районът има най-добрите условия за производство на вятърна енергия и в него са разположени повечето вятърни инсталации на сушата – в общините Каварна, Балчик и Шабла¹⁰⁸. Районът все още няма вятърни инсталации в морето, но се изследват възможностите.

Интервюираните регионални лидери многократно посочват, че СИР е започнал да привлича конструктивни инвестиции в зелени и сини технологии, което прави икономиката по-неутрална по отношение на въглерода.

Някои местни дружества като Сий Хармони са внедрили зелени производствени решения с глобално въздействие. Сий Хармони помага да се спре екологичния спад във връзка с морските екосистеми чрез разработване на устойчива индустрия за миди и аквакултури чрез изграждане на рифова технология.

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- Морски клъстер България (Варна)
- Добруджански земеделски институт (Добрич)
- Високотехнологичен парк към Технически университет – Варна
- Регионална агенция за предприемачество и иновации (Варна)
- Клъстер Черноморска икономическа зона (Варна)
- Търговско-промишлена палата – Добрич
- „Сий Хармони“ ЕООД (Варна)
- „Солвей България“ ЕАД (Девня)
- „Черно море“ АД (Варна)
- „Фарма Вет“ ООД (Шумен)
- „Агрополихим“ АД (Девня)
- Център за споделени услуги на Група КВС (офис Варна)
- „Кока-кола Юрпиън Партнърс“ ЕООД (офис Варна)
- Група PaySafe (офис Варна)
- „Понтика Солюшънс“ ООД (офис Варна)

¹⁰⁸ МРРБ, *Интегрирана териториална стратегия за развитие на Североизточен регион за периода 2021 – 2027 г.*, 2020.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4: ЮГОИЗТОЧЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)¹⁰⁹

27,2

(място: 234/240)¹¹⁰
Нововъзникващ
иноватор

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)¹¹¹

13,79

(място: 248/268)¹¹²

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)¹¹³

6 819

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)¹¹⁴

1,6

(място: 199/202)¹¹⁵

¹⁰⁹ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

¹¹⁰ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. [Hollanders, H., and Es-Sadki, N., RIS 2021 – Methodology Report](#), European Commission, 2021.

¹¹¹ European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

¹¹² RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., [The EU Regional Competitiveness Index 2019](#), European Commission, 2019.

¹¹³ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

¹¹⁴ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., "Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time," [Papers in Regional Science](#), vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#).

¹¹⁵ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions' Scorecards and Benchmark Tool](#).

Югоизточният район (ЮИР) граничи с Черно море и с Турция. Административните области в ЮИР са Бургас, Сливен, Ямбол и Стара Загора. Бургас е регионалната столица и заема половината от територията на района.

Югоизточният район е на трето място по БВП и по БВП на глава от населението в страната. Все пак неговият БВП е над четири пъти по-малък от този на водещия район в страната – ЮЗР.¹¹⁶ Икономиката на района е съсредоточена в два водещи индустриални града – Бургас и Стара Загора. Област Стара Загора има най-висок ръст на БВП и на БВП на глава от населението в района. Брутната добавена стойност в индустриалния сектор на област Стара Загора е най-високата в района и почти е удвоила стойността си през последното десетилетие.

Обемът на привлечените ПЧИ достига 3 309 млн. евро.¹¹⁷ Районът е класифициран като *нововъзникващ иноватор* и в това отношение е сред най-слабо представящите се в Европейския съюз.¹¹⁸

Едно от основните предизвикателства за района през следващите години е как да бъдат поставени основите за трансформация на енергийния сектор. В района се намира най-голямата открита мина с литнитни въглища в страната и най-големият производствен комплекс за електроенергия – „Марица-изток“. Преустановяването употребата на въглища до 2030 г. ще бъде най-голямото предизвикателство, но и възможност за района, тъй като комплексът ще бъде един от най-големите бенефициенти на средства от ЕС за трансформация до 2027 г. Районът има амбиции да специализира в промишлено оборудване, включително за автомобилната индустрия.

Предприятията от нефинансовия сектор, които извършват дейност в района, са 56 330. Те генерират приходи от 17 277 млн. евро, като най-голям дял имат МСП.¹¹⁹

Броят на успешно възложените договори по търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки на ЕС (TED)¹²⁰ над прага от 130 хил. евро, е 546, или над средния за страната – 494. Районът е вторият най-успешен в страната по отношение на инвестирани средства от ЕС в периода 2014 – 2020 г.

Град Бургас е определян за един от „най-интелигентните“ градове в България, въпреки че цифровизацията на бизнеса и администрацията е все още сравнително ниска.

Територия:
19 799 км²

Население:
1 020 187 души

БВП на глава от
населението: 6 632 евро

**Приоритетни области в
Иновационната стратегията
за интелигентна специализация
2021 – 2027 г.:**

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Информатика и ИКТ

¹¹⁶ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

¹¹⁷ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

¹¹⁸ European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹¹⁹ НСИ, Приходи от дейността, 31.08.2021.

¹²⁰ Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на Притурка към Официален вестник на ЕС, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Нарастващ БВП на глава от населението, въпреки че остава под средния за страната.

Възможност за развитие на интермодален транспорт по въздух, море и суша.

Покачващи се потоци на ПЧИ.

Постоянно увеличение на заетите в НИРД, въпреки ниската начална база.

Относително добре работеща мрежа от научноизследователски институти и университети.

Много (40%) дружества декларират, че са пуснали нови продукти на международния пазар.

Очаквани значителни възможности за публично финансиране на енергийния преход в района.

Възможност за развитие на синята икономика в района, включително съвместно с други държави.

Недостатъци

Намаляване и застаряване на населението.

Вътрешнорегионални демографски, социални, икономически и териториални дисбаланси.

Коефициент на икономическа активност под средния за страната.

Влошаващ се иновационен потенциал.

Ниска активност на предприятията в района по отношение на участието им в технологичен трансфер.

Малък дял на хората с цифрови умения.

Най-големият емитент на парникови газове и сериен диоксид в страната.

Лошо качество на въздуха поради замърсяващо индустриално производство.

Начини за привличане на конструктивен капитал:

основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- Отделните регионални лидери, отговорни за бизнес средата, са активни, но работата им не е добре координирана.
- Общините трябва да работят за подобряване на информационните си кампании във връзка с регионалните бизнес перспективи, както и за подобряване на организационните си умения и цифровите и електронните публични услуги.
- Стара Загора трябва да разработи Териториален план за справедлив преход, за да може да използва допълнителни средства от фондовете на ЕС за справедлив преход. Документът е от голямо стратегическо значение за бъдещото икономическо и социално развитие на целия район.
- Търговско-промишлената палата на Стара Загора работи по проект за изграждане на интермодален терминал за комбинирани товари в Стара Загора. Това е инфраструктурен проект от стратегическо значение за инвестиционната привлекателност на района, който ще бъде предложен за включване в Плана за справедлив преход за Стара Загора и съседните зони, засегнати от трансформацията на възлищното производство, както и в рамките на инициативата „Три морета“.
- Един от най-належащите проблеми на района е липсата на технически персонал със средно и висше образование.
- Очаква се в процеса на енергийния преход в промишления комплекс „Марица-изток“ да бъде съкратен квалифициран персонал. Необходимо е районът да запази възможно най-голям дял от този персонал чрез разкриване на възможности за преквалификация в мехатрониката, водородната енергия, дигиталните технологии, изкуствения интелект и др.
- В Бургас от години има силна ИКТ общност, а такава се създава и в Стара Загора (напр. ЗараЛаб).
- В Индустриална зона Стара Загора има съвременни лаборатории, които осигуряват повече добавена стойност на бизнеса в района (напр. 3D лаборатория за виртуална реалност).
- Потенциалното възстановяване на летище Стара Загора като летище за товарни превози би могло да подобри общата инвестиционна привлекателност на района.

Таблица 13. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 14. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮИР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632
Бургас	98	599	1 734	2 816	6 870
Сливен	57	184	424	770	4 157
Стара Загора	86	1 253	923	2 620	8 155
Ямбол	62	159	308	613	5 186
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

Като цяло районът е привлекателен за чуждестранни инвестиции. Разполага с добра инфраструктура и ключово географско местоположение. Стара Загора и Бургас имат бърза магистрална връзка със столицата, както и пряк достъп до Черно море. В Бургас има и функциониращо международно летище.

Сред основните предизвикателства в развитието на ЮИР през следващото десетилетие е енергийният преход и отказът от употреба на енергия от въглищата. Стара Загора ще бъде най-силно засегнатата област в страната.

Общините Бургас и Стара Загора са едни от най-активните водещи регионални организации, но все още има необходимост от засилване на диалога с бизнеса. Предприятията посочват, че цифровизацията в района е недостатъчна и често е спънка пред инвеститорите. Очакванията са, че новосъздадените цифрови иновационни хъбове в Бургас и Стара Загора ще изиграят положителна роля за ускоряване процесите по дигитализация на района.

При финансирането от ЕС в периода 2021 – 2027 г. повече европейски и национални ресурси ще бъдат насочени към вътрешнорегионалното развитие и сътрудничеството. Югоизточният район ще получи едни от най-големите суми за подпомагане на развитието и справедливия енергиен преход в историята си в зависимост от степента на готовност на местните и регионалните власти и бизнес лидерите. Чрез териториалните инструменти на ЕС за подкрепа ще бъдат финансирани допълнително 10 градски общини за създаване на 4 градски кълстера. От Югоизточния и Южния централен район, които попадат в една кълстерна група, за бенефициенти са избрани общините Бургас, Стара Загора и Пловдив.¹²¹

¹²¹ Програмата за развитието на регионите 2021 – 2027 г. е съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и от Фонда за справедлив преход. Програмата все още е в процес на финализиране и проект е на разположение на bgregio.eu.

ПЧИ, НИРД и иновации

Размерът на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в нефинансовия сектор в района достига 3 309 млн. евро.¹²² Стойността им е почти 13% от общата за страната. Очаква се инвестициите да се увеличат през следващите години, но това зависи до голяма степен от правилното провеждане на предстоящите реформи и управлението на текущите инфраструктурни проекти, образователните реформи и регионалните мрежи.

Югоизточният район попада в групата на нововъзникващите иноватори и се нарежда на 234-то място сред 240-те района на ЕС. Иновационното представяне на ЮИР се е подобрило през последното десетилетие с едва 0,7%.¹²³ Районът има потенциал за специализация както в традиционни, така и във високотехнологични области. Наличието на големи площи обработваема земя, връзката с морето и най-големият енергиен комплекс в страната осигуряват добри перспективи за развитие на биотехнологиите и земеделието, ИКТ и енергетиката.

Броят на иновативните предприятия в ЮИР е 1 697¹²⁴, или 2,91% от всички предприятия, извършващи дейност в района.

Общите разходи на района за НИРД се увеличават и са в размер на 24,438¹²⁵ млн. евро, от които над 75% се дължат на бизнеса. Персоналът, зает в НИРД в района, е около 2 730 души¹²⁶ и се увеличава. По този индикатор районът се нарежда на трето място в страната след Югозападния и Южния централен район.

¹²² НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

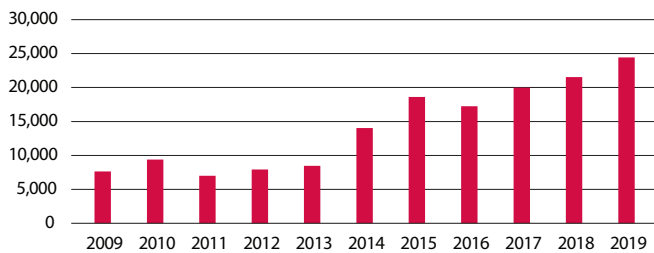
¹²³ European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹²⁴ Съгласно последните налични данни на НСИ (2016 – 2018).

¹²⁵ НСИ, Разходи за НИРД по статистически райони и сектори, 26.02.2021.

¹²⁶ НСИ, Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол, 26.02.2021.

Фигура 14. Разходи за НИРД в Югоизточния район
(хил. евро)

Източник: НСИ.

Пред последното десетилетие броят на студентите в университетите в ЮИР е намалял с 31,4%, като спадът в района е с 1/3 по-голям от средния за страната¹²⁷.

Югоизточният район има традиции в производството на храни и напитки, текстилното производство, химическата промишленост и дървообработването. Въпреки че не е сред лидерите по отношение на разходите за НИРД, той разполага с добри възможности за интелигентна специализация в сфери, свързани с мехатрониката (включително автомобилната индустрия и роботиката), ИКТ, биотехнологиите, селското стопанство и химическата промишленост.

Енергийният сектор има водеща позиция в района, с най-голямата нефтена рафинерия на Балканите в Бургас и най-големия въглищен енергиен комплекс на страната в Стара Загора. Както предизвикателствата, така и възможностите в контекста на процеса на справедлив енергиен преход в Европа са големи. Стара Загора и Бургас имат добър потенциал за развитие на водородната енергетика, която би могла да се превърне в център за иновации и високотехнологични инвестиции в бъдеще. Много водещи регионални организации обаче са загрижени за енергийния преход, защото ако не бъде ръководен по правилния начин, това може да доведе до увеличена безработица, влошаване на жизнения стандарт, индустриален спад и отлив на населението от района.

¹²⁷ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

По отношение на интелигентната специализация в периода 2014 – 2020 г. ЮИР избра да специализира в мехатроника и чисти технологии, здравословен живот и биотехнологии, както и в нови технологии в креативните и рекреативните индустрии. Област Стара Загора вече разполага с производствени и човешки ресурси в средно- и високотехнологични индустриални сектори, което е добра основа за интелигентна специализация в индустрии с по-висока добавена стойност.

Цифровизация

Югоизточният район е представил два от общо 17-те национални проекта, подадени от България за създаването на **Европейски цифрови иновационни хъбове** (EDIHs):¹²⁸ 1) Европейски цифров иновационен хъб „ЗАГОРЕ“ и 2) сдружение „Югоизточен цифров иновационен хъб (DigIhub)“.

Югоизточният район е на средно равнище на цифровизация в страната, но изостава от средното равнище за ЕС. Районът има около 4 400 специалисти в ИКТ¹²⁹ и броят им се увеличава. Делът на хората, които използват интернет за взаимодействие с публичните органи, е 23% в ЮИР, което е под средното за страната (41%).¹³⁰

Заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологично производство и наукоинтензивни високотехнологични услуги) се е повишила до 1,2% от общата заетост в района (до 5 200 души през 2020 г.). Все пак тя остава доста под средната за страната – 4,2% през 2020 г. (131 хил. души).¹³¹

¹²⁸ Национален подбор на европейски цифрови иновационни хъбове в България по програмата „Цифрова Европа“ 2021 – 2027 г.

¹²⁹ EUROSTAT, *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)*.

¹³⁰ Според данни от EUROSTAT, *Individuals who used the internet for interaction with public authorities*. Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

¹³¹ EUROSTAT, *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)*.

Зелени технологии и декарбонизация

Природните условия в района са подходящи за разполагането на инсталации за слънчева енергия. Делът на инсталираните мощности на възобновяемите източници на енергия в ЮИР е 13,6% от общите за страната, което го нарежда на трето място след ЮЦР и СИР¹³². Във всяка община на Югоизточния район има инсталирани фотоволтаични паркове. Водещи области са Ямбол, Бургас и Стара Загора. В момента се разработват пилотни проекти, свързани с въвеждането на водородна енергия в комплекса „Марица-изток“.

Доколко районът ще осъществи успешно целите, заложи в Плана за справедлив преход, зависи до голяма степен от това дали регионалните и местните власти ще съумеят да си сътрудничат с фирмите и водещите бизнеси, за да мултиплицират с частен конструктивен капитал привлечените публични средства от ЕС. Към момента се наблюдават законодателни и регулаторни пречки пред развитието и разпространението на възобновяемите източници на енергия, като се дава предимство на големите дружества. Например участниците в проучването са посочили, че електроразпределителните дружества нямат стимул да свързват към мрежата си по-малки производители (домакинства).

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- Търговско-промишлена палата – Стара Загора
- Тракийски университет – Стара Загора
- Агенция за регионално икономическо развитие – Стара Загора
- Клъстер „Технологии за чиста околна среда“ (Стара Загора)
- Лаборатория БалБок (Стара Загора)
- „Язаки България“ ЕООД (Ямбол)
- „Стандарт Профил“ ЕАД (Стара Загора)
- „Булметал“ АД (Гурково, Стара Загора)
- „Капрони“ АД (Казанлък, Стара Загора)
- „ТехноЛогика“ ЕАД (офис Бургас)
- „Мусала Софт“ АД (офис Бургас)
- „Скейл Фокус“ АД (офис Бургас)

¹³² МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5: ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)¹³³

35,7

(място: 228/240)¹³⁴
Нововъзникващ
иноватор

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)¹³⁵

21,21

(място: 237/268)¹³⁶

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)¹³⁷ **8 666**

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)¹³⁸

15,8

(място: 184/202)¹³⁹

¹³³ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

¹³⁴ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. [Hollanders, H., and Es-Sadki, N., RIS 2021 – Methodology Report](#), European Commission, 2021.

¹³⁵ European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

¹³⁶ RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, European Commission, 2019.

¹³⁷ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

¹³⁸ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., "Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time," *Papers in Regional Science*, vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#).

¹³⁹ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions' Scorecards and Benchmark Tool](#).

Територията на Южен централен район (ЮЗР) обхваща пет области: Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково и Кърджали. Почти половината от площта на района представлява земеделски земи.

Южният централен район заема второ място след Югозападния район по БВП и четвърто място по БВП на глава от населението след ЮЗР, ЮИР и СИР. Сравнение между най-развития ЮЗР и ЮЦР показва разлика от над три пъти по отношение на БВП – съответно 30 951 млн. евро в сравнение с 8 666 млн. евро¹⁴⁰.

Икономиката на района се предопределя главно от втория по големина град в страната – Пловдив, въпреки че има няколко малки общини с нарастващ дял на стопанската дейност.

Общият размер на преките чуждестранни инвестиции в района е 2 850 млн. евро.¹⁴¹ Районът е класифициран като *нововъзникващ иноватор* и е един от най-слабо представящите се в Европейския съюз по отношение иновационната активност.¹⁴²

Предприятията от нефинансовия сектор, които извършват дейност в района са 72 539. Те генерират приходи от 22 877 млн. евро, като най-голям дял заемат МСП.¹⁴³

Броят на успешно възложените договори за търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки (TED)¹⁴⁴ над прага от 130 хил. евро е 487, което е по-малко от средния брой за страната – 494.

Зелените технологии навлизат постепенно в района – няколко интелигентни фабрики вече работят и служат за добър пример на останалите.

Територия:
22 306 км²

Население:
1 403 991 души

БВП на глава от населението: 6 153 евро

Приоритетни области в Иновационната стратегията за интелигентна специализация 2021 – 2027 г.:

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни творчески индустрии
- Информатика и ИКТ

¹⁴⁰ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

¹⁴¹ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

¹⁴² European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹⁴³ НСИ, Приходи от дейността, 31.08.2021.

¹⁴⁴ Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на Притурка към Официален вестник на ЕС, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Второ място по брой на населението в страната и по БВП.

Успешни резултати на научноизследователските институти, участващи в европейски проекти.

4 405 заети с НИРД лица и втори по значимост научноизследователски потенциал в страната след ЮЗР.

Най-голям дял полезни модели, патенти и научноизследователски проекти с финансиране от ЕС в сравнение с другите български райони.

Интермодална мрежа с международно летище в Пловдив.

Добър потенциал за използване на възобновяеми енергийни източници, по-специално биомаса, водна и слънчева енергия.

Възможности за туризъм – културен и исторически, спа, природен, екотуризъм и др.

Недостатъци

Намаляващо население, с изключение на област Кърджали.

Значително по-нисък от средния за страната БВП на глава от населението.

Отлив на преки чуждестранни инвестиции от нефинансови предприятия в последните години.

Относително слаба иновативна дейност по отношение на продуктите и организационните иновации.

По-ниска от средната за страната производителност на труда.

Недобре развита железопътна мрежа в някои области (напр. Смолян).

Значителни диспропорции в рамките на района по отношение на социално-икономическото развитие.

Начини за привличане на конструктивен капитал:

основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- Липсва силна интегрирана система на едно гише за облекчаване на инвеститорите – пълна информация за това какви бизнес възможности са налични, къде са налични, кои са отговорните институции и т.н. В тази връзка община Пловдив, Търговско-промишлената камара – Пловдив и Тракия икономическа зона имат добро сътрудничество и може да служат за пример.
- Пловдив е първият избор в страната на много местни и чуждестранни инвеститори поради относителното изобилие на работна ръка при по-ниски разходи за труд. Добре известен проблем за община Пловдив, свързан с инвестициите, е малката територия, която ограничава нейния режим на стимули.
- По-бързото въвеждане и насърчаване на електронното правителство в общините на ЮЦР е от решаващо значение за улесняване на взаимодействието с бизнеса и гражданите. Необходима е също така цифровизация на банките.
- В Пловдив има активна група от предприемачи от ново поколение, ИТ дружества и специалисти, ИКТ клъстер, както и популярни годишни събития за насърчаване на цифровизацията, иновациите и правенето на бизнес в ЮЦР.
- Област Пловдив формира силно ядро за развитието на проекти, свързани с интелигентната специализация на района (мехатроника, биотехнологии и др.).
- Има добри примери на местни общности в по-малките градове и общини във високотехнологични сектори, напр. създадени клубове за иновации и предприемачество в училища в град Харманли.
- Иновациите в големите предприятия са водещи за развитието на икономиката, но често биват пренебрегвани. Иновациите не са свързани само със стартиращи предприятия, установените дружества са съществен генератор на иновации, които следва да бъдат подкрепяни.

Таблица 15. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 16. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮЦР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153
Кърджали	74	257	329	764	4 911
Пазарджик	82	436	600	1 295	5 095
Пловдив	137	1 531	2 592	4 936	7 393
Смолян	40	211	288	624	5 972
Хасково	79	233	593	1 048	4 620
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

Пловдив се характеризира с динамично развиващ се инвестиционен климат. Отскоро, поради икономическата нестабилност в Близкия изток и Турция, в района се наблюдава засилен интерес от дружества и инвеститори от тези държави.

Има много малки общини в ЮЦР, които се развиват бързо поради своето гъвкаво местно управление, както и поради наличието на големи фабрики, които обединяват клъстерни производства около себе си. Пример за това е община Стамболийски. Те ще

бъдат подкрепени от засилено европейско финансиране през следващото десетилетие. Пловдив ще се възползва също така от средства за регионално развитие от териториалните инструменти на ЕС и ще получи финансиране за създаването на градски клъстер през 2021 – 2027 г.

С изключение на област Пловдив, другите регионални центрове са под средното за страната равнище на инвестиции и икономическо развитие. Смолян и Кърджали изостават от другите в своето иновативно развитие, а Смолян и Хасково са привлекли сравнително малък обем ПЧИ.

ПЧИ, НИРД и иновации

Общите преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в ЮЦР са в размер на 2 850 млн. евро.¹⁴⁵ Това прави само 11% от сумата на преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия в страната.

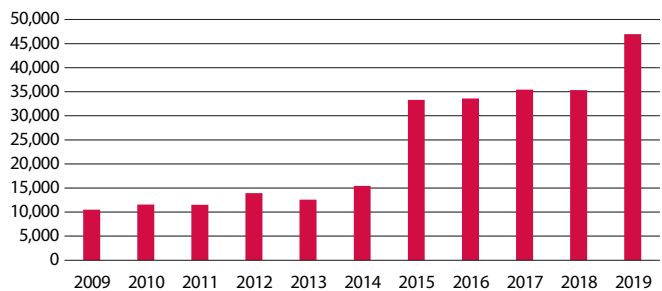
Южният централен район попада в групата на нововъзникващите иноватори и се нарежда на 228-мо място сред 240-те района в ЕС.¹⁴⁶ Броят на иновативните предприятия в ЮЦР е 3 136, или 4,31% от броя на всички регистрирани в района предприятия.

Общите разходи на района за НИРД са в размер на 46,976 млн. евро (и се увеличават), като над 60% от тях идват от бизнес сектора.¹⁴⁷

Персоналът, зает в НИРД на района, достига около 4 405 души, което го нарежда на второ място в страната по този показател.¹⁴⁸

В междурегионалните партньорства районът е представен главно от Пловдив, докато останалите области в рамките на ЮЦР рядко участват или не участват изобщо в подобни партньорства.

Фигура 15. Разходи за НИРД в Южния централен район (хил. евро)

Източник: НСИ.

Броят на студентите в университетите в района е намалял през последното десетилетие с 18%, т.е. намаляването е по-малко от средното за страната.¹⁴⁹

Тракия икономическа зона (ТИЗ) функционира на територията на ЮЦР и е една от най-добре развитите зони в България и в Югоизточна Европа по отношение на управленския капацитет и технологичната привлекателност. ТИЗ планира да проектира и въведе първия индустриален парк в България, който да бъде неутрален по отношение на въглерода. Подобни паркове са новаторски за цяла Европа.

Водещите сектори в ЮЦР са производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия, следвани от производството на основни метали, каучукови и пластмасови продукти. Селското стопанство и органичното земеделие също имат добра стартова позиция. Земеделската земя в района заема големи пространства, плодородна е и може да се използва за интелигентно и биологично земеделие. Районът е предпочитана туристическа дестинация, с възможности за развитие на творческите индустрии.

По отношение на интелигентната специализация за периода 2014 – 2020 г. ЮЦР определя за свои приоритети мехатрониката и чистите технологии, здравословния живот и биотехнологиите, както и информатиката и ИКТ. В допълнение община Пловдив е разработила собствен проект на Иновативна стратегия за интелигентна специализация 2016 – 2020 г.

¹⁴⁵ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

¹⁴⁶ European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹⁴⁷ НСИ, Разходи за НИРД по статистически райони и сектори, 26.02.2021.

¹⁴⁸ НСИ, Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол, 26.02.2021.

¹⁴⁹ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

Цифровизация

ЮЦР представи 5 от 17-те български проектни предложения за Европейските цифрови иновационни хъбове (EDIHs): 1) Хъб за цифровизация на комуналните услуги, 2) Цифров иновационен хъб „АгроХъб“, 3) Регионален иновационен център „Иновативни биотехнологии, биоресурси и продукти от следващото поколение“, 4) Европейски цифров иновационен хъб „L’Artis“, и 5) Цифров иновационен хъб „Механика“.¹⁵⁰

Южният централен район е над средното равнище в страната по повечето показатели за цифровизация, но все още изостава значително от средното равнище на ЕС. През 2020 г. около 8 800 специалисти работят в сектор ИКТ в района и броят им нараства през последните години.¹⁵¹

Заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологично производство и наукоинтензивни високотехнологични услуги) се е повишила до над 2,9% в общата заетост в района (до 18 400 души през 2020 г.). Този показател е по-висок за страната като цяло – 4,2% през 2020 г. (131 хил. души).¹⁵²

Делът на лицата, които използват интернет за взаимодействие с публичните органи в ЮЦР, е 20%, т.е. под средния за страната.¹⁵³

Зелени технологии и декарбонизация

Природните условия в района са подходящи за разработването на инсталации за възобновяема енергия. Въз основа на богатите водни ресурси в Южния централен район 80% от инсталирания капацитет за хидроелектрическа мощност в страната са концентрирани на неговата територия (водеца е област Пазарджик). Освен това ЮЦР разполага с 27% от капацитета за слънчева енергия в страната – второ място след Югоизточния район¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Национален подбор на европейски цифрови иновационни хъбове в България по програмата „Цифрова Европа“ 2021–2027 г.

¹⁵¹ EUROSTAT, [Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex \(from 2008 onwards, NACE Rev. 2\)](#).

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Според данни от EUROSTAT, [Individuals who used the internet for interaction with public authorities](#). Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

¹⁵⁴ МРРБ, [Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020](#).

Представители на района отбелязват, че по отношение на околната среда българското законодателство е много по-проблемно и ограничително от това в ЕС. Има необходимост от оптимизиране на регулаторната рамка във връзка с оценките на въздействието върху околната среда. В допълнение, честата промяна в законодателството и дългите административни процедури оказват отрицателно въздействие върху възможностите за привличане на конструктивни инвестиции и стимулират корупционните практики. Например участници в проучването настояват за спешно облекчаване на режима за изграждане на малки системи за възобновяема енергия до 30 KWh.

Община Пловдив и регионалното електроразпределително дружество EVN са в процес на преговори за подписването на меморандум за сътрудничество, който да очертае стратегически съвместни действия по регионални екологични въпроси. Подобни стъпки могат да ускорят зеления преход и кръговата икономика, ако достъпът на домакинствата и бизнеса до електроразпределителната система бъде улеснен.

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- Търговско-промишлена камара – Пловдив
- АгроХъб.БГ (офис Пловдив)
- ИКТ клъстер – Пловдив
- Тракия икономическа зона (Пловдив)
- Индустриален клъстер „Средногорие“ (София)
- Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
- Пловдивски медицински университет
- Филиал на Минно-геоложкия университет (Кърджали)
- „Асарел-Медет“ АД (Панагюрище)
- „Либхер“ ЕООД (Радиново, Пловдив)
- „Неохим“ АД (Димитровград)
- „ОРАК Инженеринг“ ЕООД (Пловдив)
- „Айгер Инженеринг“ ООД (Пловдив)
- „Витанеа“ ООД (Пловдив)

ПРИЛОЖЕНИЕ 6: ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН

Регионален
иновационен
индекс, 2021 г.
(RIS 2021)¹⁵⁵

55,6
(място: 199/240)¹⁵⁶
Нововъзникващ
иноватор +

Индекс на
регионалната
конкуренто-
способност на
ЕС за 2019 г.
(0-100)¹⁵⁷

44,29
(място: 181/268)¹⁵⁸

БВП
(в милиони евро,
2019 г.)¹⁵⁹ | **30 951**

Европейски
индекс за качество
на държавното
управление 2017 г.
(0-100)¹⁶⁰

8,3
(място: 195/202)¹⁶¹

¹⁵⁵ European Commission, [Regional innovation scoreboard \(RIS 2021\)](#), 2021.

¹⁵⁶ RIS 2021 осигурява сравнителна оценка на резултатите на иновационните системи във всичките 240 района на 22 държави в ЕС, Норвегия, Сърбия, Швейцария и Обединеното кралство. Кипър, Естония, Латвия, Люксембург и Малта са представени на равнище държава. За повече информация вж. [Hollanders, H., and Es-Sadki, N., RIS 2021 – Methodology Report](#), European Commission, 2021.

¹⁵⁷ European Commission, [European Regional Competitiveness Index](#), 2019.

¹⁵⁸ RCI 2019 измерва конкурентоспособността през последните десет години на всички райони от ниво NUTS II в 28-те държави – членки на ЕС. Той се основава на ниво NUTS II, като районите, които са част от една и съща метрополна зона, са обединени. За повече информация вж. [RCI Methodological Paper](#): Annoni, P., and Dijkstra, L., *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, European Commission, 2019.

¹⁵⁹ НСИ, БВП – регионално ниво, 28.01.2021.

¹⁶⁰ Charron, N., Lapuente, V., and Annoni, P., "Measuring Quality of Government in EU Regions Across Space and Time," *Papers in Regional Science*, vol. 98 (1) February 2019, DOI: 10.1111/pirs.12437. За повече информация вж. [QoG EU Regional Database](#).

¹⁶¹ Поднационалните райони са от ниво NUTS I или NUTS II в зависимост от държавата. За повече информация вж. [Regions' Scorecards and Benchmark Tool](#).

Югозападният район (ЮЗР) граничи с Гърция, Сърбия и Република Северна Македония. Районът включва пет области: София-град, София, Перник, Кюстендил и Благоевград.

Югозападният район е най-добре развитият в социално-икономическо отношение район в страната, което се дължи най-вече на присъствието на столицата София в него. ЮЗР е единственият район в България класифициран като *нововъзникващ иноватор* +.¹⁶² Той обаче изостава от средното ниво на развитие на иновациите спрямо другите европейски райони.

Общият обем на преките чуждестранни инвестиции в района са най-големите в страната – 14 978 млн. евро.¹⁶³ БВП на ЮЗР е осем пъти по-голям от този на най-слабо развития Северозападен район.¹⁶⁴ БВП на ЮЗР надвишава приноса на всички останали райони за планиране, взети заедно, формирайки почти 51% от БВП на национално равнище. Въпреки това в района се наблюдават значителни вътрешнорегионални различия. Районът изпитва остра нужда от допълнителен приток на конструктивен капитал, насочен към постигане на иновативна, цифровизирана и зелена икономика.

Югозападният район се характеризира с най-разнообразната икономика в страната, с възможности за интелигентна специализация и привличане на конструктивен капитал във всички приоритетни области.

В района са регистрирани над 40% от всички дружества в страната, или 164 520 предприятия, които генерират приходи в размер на 92 091 млн. евро годишно¹⁶⁵.

Броят на успешно възложените договори по търгове, публикувани в Електронния ежедневник за поръчки на ЕС (TED)¹⁶⁶ над прага от 130 хил. евро, е 886, при среден брой за страната през 2019 г. – 494.

В района се намира най-добре развитата мрежа от университетски и НИРД звена в страната. Повечето от тях са концентрирани в град София.

Населението на района е малко под 30% от населението на страната. Почти 33% от работната сила в страната е концентрирана в района.

Територия:
20 040 км²

Население:
2 085 071 души

БВП на глава от
населението: 14 751 евро

Приоритетни области в Иновационната стратегията за интелигентна специализация 2021 – 2027 г.:

- Чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика
- Мехатроника
- Индустрия за здравословен начин на живот и биотехнологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни творчески индустрии
- Информатика и ИКТ

¹⁶² European Commission, Regional innovation scoreboard (RIS 2021), 2021.

¹⁶³ НСИ, Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12 по статистически райони и области, 30.11.2020.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ НСИ, Приходи от дейността, 31.08.2021.

¹⁶⁶ Електронният ежедневник за поръчки (TED) е онлайн версията на Притурка към Официален вестник на ЕС, посветена на европейските обществени поръчки.

Предимства

Най-голям потенциал за привличане на конструктивен капитал в страната, което се дължи на присъствието на столицата София.

Ключово местоположение, обща граница с най-развитата държава от ЕС в региона – Гърция.

Развита мрежа от регионална и местна транспортна инфраструктура с потенциал за транснационално сътрудничество.

Развита предприемаческа екосистема с концентрация на научноизследователски и университетски звена.

Ресурси за енергия от възобновяеми източници – вятърна, слънчева и геотермална, с разнообразни възможности за регионален справедлив енергиен преход.

Концентрация на високотехнологични производства и финансов и човешки капитал.

Добре развит индустриален сектор и сектор на услугите. Столицата София е важен ИТ хъб с международно значение.

Недостатъци

Липса на центрове за конструктивен капитал извън столицата София, високи нива на престъпност и корупция, водещи до натрупване на корозивен капитал.

Значителни вътрешнорегионални различия в социално-икономическото и инфраструктурното развитие.

Постоянно намаляване и застаряване на населението (и отток възможности за привличане на конструктивен капитал), с изключение на град София.

Слаби връзки между публичния сектор, научноизследователските центрове и бизнеса. Ниска култура за развитие на публично-частни партньорства.

Ниска производителност и ресурсна ефективност сред МСП и малък дял на високотехнологичните предприятия, по-специално извън град София.

Ниска мобилност на населението и бизнеса в някои общини.

Възможности за привличане на конструктивен капитал: основни изводи от интервюта и фокус групи с представители на бизнеса

- В София има офиси на редица водещи международни компании в областта на ИКТ. Градът е един от икономическите центрове в Европа с най-голям брой новосъздадени предприятия, особено в областта на ИКТ.
- Липсва фокус на интелигентната регионална специализация върху високотехнологичното нишово производство и услуги. Националната иновационна стратегия за интелигентна специализация трябва да постави акцент върху регионалните и секторните нишови предимства на района.
- Основно предизвикателство за района е да се намерят нови ниши за развитие. Понастоящем София се свързва основно с ИТ и аутсорсинг услуги. Градът има потенциал да се развива в сфери, свързани с иновации, цифровизация и зелен растеж. Биотехнологиите и науките за живота са добра възможност за града да се превърне в разпознаваем биотехнологичен център на Балканите. Има достатъчно качествени биотехнологични дружества, кластери, медицински центрове и специалисти в ЮЗР.
- България би могла също така да се специализира в космическата/авиокосмическата индустрия въз основа на своя силен ИТ хъб в София. Понастоящем е трудно да бъдат привлечени чуждестранни инвестиции (високотехнологичен конструктивен капитал) в сектора поради това, че страната е относително непозната на международните финансови компании и инвеститори. Освен това инвестициите в нематериални активи са дългосрочни по отношение на възвръщаемостта, което допълнително усложнява набирането на капитал.
- В района има развита силна общност в сферата на роботиката и автоматизацията. Професионалната асоциация по роботика и автоматизация е активен секторен лидер, ангажиран с насърчаването на свързани с роботиката дейности и обучението на студенти от цялата страна.
- Поради голямото търсене на висококвалифицирани служители през последните години, водещи ИТ дружества създадоха свои собствени академии за развитие на таланти. Това стимулира допълнително икономическия потенциал на района и създава предпоставки за задълбочаване на сътрудничеството с науката и университетите и за привличане на конструктивен капитал в района.
- Производителността на труда е ниска, а промишленото производство е силно енергоемко и енергийно неефективно. Има подобрение обаче в качеството на работната сила с оглед на повишения брой студенти, обучаващи се в инженерни и научни специалности, ИКТ, предприемачество, иновации във финансите и др.
- Интернационализирането на предприятията е слабо и приносят на преките чуждестранни инвестиции в трансфера на технологии е ограничен.

- Необходимо е да се намалят пречките пред иновациите чрез насърчаване на поемането на риск и стимулирането на рисковия капитал.
- В столицата София се обръща все по-голямо внимание на енергийната и ресурсната ефективност и интелигентното градско земеделие (напр. хидропоника, аквапоника, аеропоника, вертикални градини и градини по покривите и др.) В това отношение са необходими допълнителни регулации във връзка със закупуването или стопанисването на общински парцели, възможностите за пазарна реализация на продукцията, както и за осъществяване на публично-частни проекти с цел привличане на конструктивен капитал.

Таблица 17. Финансиране със средства от ЕС 2014 – 2020 г. по райони за планиране*

	Общо евро	Бенефициенти (общо)
България	12 163 295 942	33 158
Югозападен	3 534 564 750	12 717
Южен централен	1 264 479 709	5 838
Югоизточен	1 557 013 392	4 329
Североизточен	717 897 344	3 866
Северен централен	688 168 424	3 165
Северозападен	927 827 732	2 799

* сума на договорените проекти към юни 2021 г.

Източник: Център за изследване на демокрацията/Фондация ПИК въз основа на данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България.

Таблица 18. БВП и брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектор и район, 2019 г. – ЮЗР (млн. евро)

Статистически район (NUTS II)	БДС по икономически сектори			БВП	БВП на глава от населението (евро)
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги		
Югозападен	287	4 599	21 830	30 951	14 751
Благоевград	109	367	910	1 605	5 281
Кюстендил	45	143	305	571	4 841
Перник	26	154	315	574	4 784
София	75	957	678	1 980	8 691
София-град	32	2 978	19 622	26 220	19 737
Североизточен	335	1 419	3 691	6 308	6 805
Северен централен	319	1 265	2 350	4 557	5 852
Северозападен	328	1 095	1 987	3 939	5 357
Южен централен	411	2 667	4 401	8 666	6 153
Югоизточен	302	2 194	3 389	6 819	6 632

Източник: НСИ, Център за изследване на демокрацията и Фондация ПИК, 2021 г.

Регионална инвестиционна и бизнес среда

Перспективите за развитие и инвестиции на ЮЗР са положителни в дългосрочен план. Очаква се град София да продължи да концентрира нарастващ дял от икономическата активност в страната поради положителните демографски процеси и водещото място във високотехнологичните сектори. Районът ще бъде изключително важен индикатор за способността на държавата да привлича повече конструктивен капитал.

Висококвалифицираната работна ръка в района ще продължи да привлича инвестиции в бързо разрастващите се сектори на ИТ индустрията, бизнес услугите, аутсорсинга и някои промишлени дейности с относително висока добавена стойност.

В част от ЮЗР се наблюдава значително индустриално реструктуриране, насочено към прехода към зелена икономика в следващото десетилетие. Успехът на прехода ще зависи от капацитета на регионалните лидери да мултиплицират публичната подкрепа от ЕС с привличане на повече частни инвестиции и конструктивен капитал. Перник и Кюстендил ще трябва да разработят Териториални планове за справедлив преход за преустановяване използването на въглища, с което ще привлекат подкрепа от ЕС за реструктурирането на двете области. Тази подкрепа ще бъде в комбинация с финансирането от ЕС по Плана за възстановяване и устойчивост, и по структурните, социалните и кохезионните фондове за периода 2021 – 2027 г. Акцентът на последните две направления на финансирането ще бъде върху вътрешнорегионалното развитие и сътрудничеството с цел преодоляване на прекомерната концентрация на ресурси в град София. Териториалните инструменти на ЕС (като програма Интеррег) ще осигурят допълнителна подкрепа за интегрираното градско развитие на района, и по-специално за София и Благоевград.

ПЧИ, НИРД и иновации

Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в ЮЗР достигат 14 978 млн. евро. Притокът на ПЧИ се увеличава във всички области в района, с изключение на Перник, като най-осезаемият растеж е в град София. Почти 60% от ПЧИ на страната са инвестирани в ЮЗР.

Очаква се инвестициите в ЮЗР да се увеличат още през следващите години в индустриалните зони и модернизиране инфраструктурата за НИРД, което ще създаде повече възможности за цифровизация и зелен растеж. Привличането на конструктивен капитал обаче изисква по-нататъшни реформи по отношение върховенството на закона и административните услуги в страната, и по-специално в ЮЗР. Увеличаването на наличния квалифициран човешки ресурс ще бъде най-критичната бариера пред дългосрочното развитие на страната и района.

Иновационното представяне на ЮЗР се е подобрило с 11,4% в периода 2014 – 2021 г. Това е единственият район в България, който се нарежда в горната скала на групата на нововъзникващите иноватори+ в Регионалното табло за иновации на ЕС.¹⁶⁷

Районът има потенциал за регионална и секторна специализация както в традиционни, така и във високотехнологични тематични области. Има изяви общности в сферите на ИКТ, финтех, биотех, изкуствен интелект, роботика и космически науки, които биха могли да се превърнат в ядро на бъдещи знания и трансфер на технологии и във връзка с допълнителната интелигентна специализация в тези сектори.

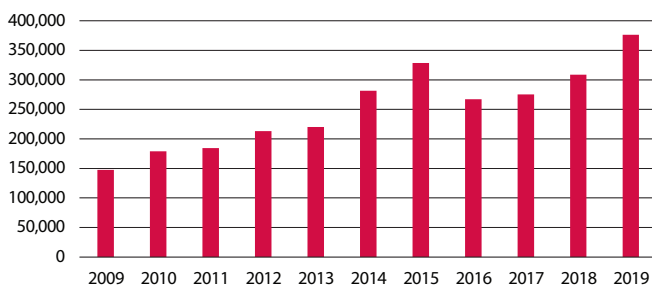
Броят на предприятията, ангажирани с НИРД в ЮЗР, е 6 270, или 3,84% от всички регистрирани в района¹⁶⁸. Това показва наличие на сериозен капацитет за поглъщане на иновации, който може да даде тласък на конструктивния капитал в района.

¹⁶⁷ European Commission, *Regional innovation scoreboard (RIS 2021)*, 2021.

¹⁶⁸ Съгласно последните налични данни на НСИ (2016 – 2018).

Югозападният район има най-голям дял на НИРД в страната. Общите разходи на района за НИРД са в размер на 376 млн. евро, от които над 2/3 идват от бизнеса. Персоналът, зает с НИРД в района, е около 20 175 души.¹⁶⁹ От друга страна, броят на студентите в университетите е намалял средно с над 20% в страната в периода 2011 – 2019 г. и с 32% в ЮЗР.¹⁷⁰

Фигура 16. Разходи за НИРД в Югозападния район
(хил. евро)

Източник: НСИ.

По отношение на интелигентната специализация в периода 2014 – 2020 г. приоритетите в ЮЗР са свързани със здравословния живот и биотехнологиите, информатиката и ИКТ, както и с новите технологии в креативните и рекреативните индустрии. В допълнение община София е разработила своя собствена Стратегия за интелигентна специализация през 2015 г.

Цифровизация

През 2020 г. почти 70 хил. специалисти в района са заети в ИКТ. В допълнение заетостта във високотехнологичните сектори (високотехнологично производство и наукоинтензивни високотехнологични услуги) е 8,6% от общата заетост в района (или 89 400 души през 2020 г.). Съответните показатели за страната като цяло са 4,2% (131 хил. души)¹⁷¹.

Процентът на хората, които използват интернет за взаимодействие с публичните институции, е 41% в ЮЗР, което е почти два пъти повече от средния процент в останалите райони (26%).¹⁷²

Организации от ЮЗР са кандидатствали за финансиране пред Европейската комисия за разработването на три цифрови иновационни хъба до 2027 г.¹⁷³: 1) Европейски цифров иновационен хъб в сектор строителство, 2) Европейски цифров иновационен хъб за големи данни, високоскоростни изчисления и изкуствен интелект и 3) сдружение „Креа Тех България“.

¹⁶⁹ НСИ, Персонал, зает с НИРД, по сектори, статистически райони и пол, 26.02.2021.

¹⁷⁰ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

¹⁷¹ EUROSTAT, Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2).

¹⁷² Според данни от EUROSTAT, Individuals who used the internet for interaction with public authorities. Взаимодействието с публични органи включва получаване на информация от уебсайтове или от приложения, сваляне на официални формуляри и/или подаване на попълнени формуляри онлайн.

¹⁷³ Национален подбор на европейски цифрови иновационни хъбове в България по програмата „Цифрова Европа“ 2021 – 2027 г.

Зелени технологии и декарбонизация

Югозападният район, както и цялата страна изостават значително от средните равнища в ЕС по отношение на въвеждането на зелени технологии и декарбонизация. Районът е голям потребител на енергия. Предвид големия му дял в икономиката на страната, това може да доведе до подобряване на индустриалната енергийна ефективност и електронна мобилност, както и до декарбонизация по отношение на домакинствата, ако бъдат въведени подходящи политики и мерки.

Югозападният район държи 9,4% от инсталираните мощности на възобновяеми енергийни източници в страната¹⁷⁴. Районът има дял от 14% в изградените мощности за воден енергиен капацитет в страната. Област Благоевград и община Сандански са водещи в това отношение.

Ключови регионални лидери и иновативни предприятия за привличане на конструктивен капитал

- „Биотехнологичен и здравен клъстер“ (София)
- Клъстер „Изкуствен интелект България“ (София)
- Професионална асоциация по роботика и автоматизация (София)
- Инвест София
- София Тех Парк
- BESCO – Българска стартъп асоциация (София)
- Българска работодателска асоциация за иновативни технологии (София)
- Индустриален клъстер „Електромобили“ (София)
- Електросфера (София)
- „Принтиво“ ООД (София)
- „Бизпортал“ ООД (София)
- „Ондо Солюшънс“ ООД (София)
- „Ендуросат“ АД (София)
- LAM'ON (София)
- „Пауър Дрон“ ООД (София)
- „Булбера“ ЕООД (София)
- „Некст доор“ ЕООД (София)
- „Алеги Инженеринг“ ООД (Златица)
- ESCREO (София)
- „МП Студио“ ЕООД (София)
- „Еведо България“ ЕООД (София)
- „Интернешънъл Пауър Съплай“ АД (София)

¹⁷⁴ МРРБ, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападен регион за периода 2021 – 2027 г., 2020.

